

**LEGAL STATUS OF DEPUTIES OF THE VERKHOVNA RADA
OF THE AUTONOMOUS REPUBLIC OF CRIMEA:
CHARACTERISTIC FEATURES AND REFLECTIONS
ON FURTHER PROSPECTS**

**ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕПУТАТІВ ВЕРХОВНОЇ РАДИ
АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ:
ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЗДУМИ
ПРО ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ**

Vadym Kyslun¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-602-7-31>

Abstract. In the proposed monography, a comprehensive analysis of the legal status of deputies of the Supreme Council (Verkhovna Rada) of the Autonomous Republic of Crimea was carried out. An analysis of normative legal acts regulating this institute has been carried out, the scope of rights, duties of deputies, and guarantees of deputy activity have been clarified, peculiarities of regulation of legal responsibility of deputies have been highlighted, and problematic issues of their deputy ethics have been outlined. *The purpose work.* The purpose of the proposed monography is to study the legal status of deputies of the Supreme Council (Verkhovna Rada) of the Autonomous Republic of Crimea on a comprehensive basis, to conduct its comparative legal analysis with the legal status of deputies of local councils of Ukraine, and with the legal status of deputies of legislative (representative) bodies of state power of the constituent entities of the Russian Federation. And also, in order to put forward proposals in order to maximize the use of all available developments of the legal framework of the Supreme Council (Verkhovna Rada) of the ARC to improve the legislation on the legal status of deputies of local councils of Ukraine. *Methodology of the study.* In this study were general scientific and special

¹ Graduate of Postgraduate Studies at the Department of Constitutional Law, Odesa I.I. Mechnykov National University, Ukraine;
Director at the Public Organization
«Scientific-Research Institute for problems of State and Law», Ukraine

scientific methods were used. A special place was taken by the comparative legal method. *Results.* In this study, an analysis of normative legal acts was carried out, the scope of rights, obligations, guarantees of deputy activity, peculiarities of legal responsibility were clarified, and problematic issues of their deputy ethics were outlined. Significant shortcomings in the normative regulation of deputy activity have been identified, and possible ways of their solution have been proposed. It is concluded that the legal status of deputies of the Supreme Council (Verkhovna Rada) of the ARC is an atypical phenomenon for the legal system of Ukraine, since it traces significant differences in a number of features from the legal status of deputies of the Supreme Council (Verkhovna Rada) of Ukraine, and from the legal status of deputies of local councils of Ukraine, although it has a lot in common with the latter. Especially many common features can be traced with the legal status of deputies of regional councils. On this basis, it was concluded that the legal status of deputies of the Supreme Council (Verkhovna Rada) of the Autonomous Republic of Crimea forms a separate system of legal status of regional deputies of Ukraine. A number of stages of historical evolution of the legal status of deputies of the Supreme Council (Verkhovna Rada) of the ARC have been allocated. At the same time, it was noted that since 2014, the legal framework of Ukraine regarding the Supreme Council (Verkhovna Rada) of the Autonomous Republic of Crimea has become increasingly controversial, since references to this body in the legislation remain, but elections to this body are no longer held, in addition, it was established that in 2022 this body was excluded from the register of EDRPOU. It was also noted that in 2014 the procedure of forced dissolution was applied to the Supreme Council (Verkhovna Rada) of the Autonomous Republic of Crimea, and the powers of the deputy corps of this body were terminated ahead of schedule, but the Supreme Council (Verkhovna Rada) of the ARC did not cease to exist as a legal entity. It was also noted that in 2014 the procedure of forced dissolution was applied to the Supreme Council (Verkhovna Rada) of the Autonomous Republic of Crimea, and the powers of the deputy corps of this body were terminated ahead of schedule, but the Supreme Council (Verkhovna Rada) of the ARC did not cease to exist as a legal entity. *Practical implications.* This study contains proposals for amendments to Ukrainian legislation aimed at improving the legal status of deputies of local councils of Ukraine. *Value/originality.* Research is the first work with selected topics.

1. Вступ

Постановка проблеми. Як відомо, Верховна Рада АРК не функціонує з весни 2014 року. З цього часу вибори до цього органу не проводяться. Однак, норми у законодавстві України що регулюють правовий статус цього органу, станом на сьогодні зберігають свою юридичну чинність, чим утворилося протиріччя. Окрім того, окремого дослідження вимагає правовий статус депутатів ВР АРК.

Мета роботи: дослідження правового статусу депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим на комплексній основі, проведення його порівняльно-правового аналізу з правовим статусом депутатів місцевих рад України, та з правовим статусом депутатів законодавчих (представницьких) органів державної влади суб'єктів РФ. А також, з метою висунення пропозицій з метою максимального використання всіх наявних наробок нормативно-правової бази ВР АРК задля вдосконалення законодавства що регулює правовий статус депутатів місцевих рад України.

Методологія дослідження: у даному дослідженні були використані загальнонаукові та спеціальні наукові методи. Особливе місце посів порівняльно-правовий метод.

Стан наукової розробленості теми дослідження та останні публікації. Проблеми правового статусу АРК, та, зокрема, ВР АРК, та її депутатів досліджували такі автори як: О.В. Носенко, Д.В. Велігодський, О.Л. Копиленко, Г.О. Швачка [46], М.І. Корнієнко, Н.В. Корольова-Борсоді [6], О.А. Неделько [13], Ю.О. Мешков, Л.І. Ніконова, В.І. Кічун [8], Г.Г. Абасов [5], І.О. Костицька, А.Б. Адельсеїтова [4], О.Н. Ярмиш, М.І. Ставніччук, В.О. Серьогін [24], А.В. Фьодоров, Г.В. Зубенко, В.Л. Федоренко [25], А.М. Колодій, А.Ю. Олійник, Є.В. Смірнова [20], В.М. Шаповал, Н.А. Мяловицька та інші автори. Однак, на сей час багато з вищевказаних праць є застарілими та представляють лише історичний інтерес. З числа останніх публікацій вийшло в світ дослідження Є.О. Горюнової (2023) з історії АРК, та дисертація Ю.П. Максименко (2023) на тему системи стримувань та противаг у системі місцевого самоврядування, де серед іншого, розглянуті окремі питання правового статусу депутатів ВР АРК. Також, при аналізі правового статусу депутатів ВР АРК важливе значення мають наукові доробки з дослідження правового статусу депутатів місцевих рад України.

Як зазначається в літературі, процес становлення Кримської автономії в складі України був складним і суперечливим [51, с. 408]. О.А. Неделько зазначає, що невбачаючи на деякі ознаки державності, АРК є адміністративно-територіальною одиницею з особливим правовим статусом [13, с. 196] у системі адміністративно-територіального устрою України [44, с. 638]. Автономна Республіка Крим у складі України є прикладом адміністративної територіальної автономії [51, с. 408], яка є лише адміністративною (не політичною) територіальною (не національно-територіальною) автономією Криму [51, с. 408]. Як зазначає Є.В. Смірнова, сучасний статус Автономної Республіки Крим визначений Конституцією України (розділ Х [39]), у відповідності з якою, вона є невід'ємною складовою частиною України (ст. 134 [39]) [20, с. 121] [51, с. 408], та складає особливий елемент в адміністративно-територіальній системі України [46, с. 22-23], є особливим регіоном у складі України із статусом територіальної автономії (Г.Г. Абасов [5, с. 16]), у якості різновиду самоврядування на регіональному рівні [13, с. 52, 44, 54], є своєрідною формою реалізації місцевого самоврядування як самостійного виду публічної влади [44, т. 2 с. 658], яка вирішує питання у межах повноважень, що визначені і віднесені до її відання Конституцією України (ст.ст. 135-138 [39]). Важливою особливістю конституційно-правового статусу АРК є те, що ця адміністративно-територіальна одиниця має свою Конституцію [17], яку приймає її Верховна Рада і затверджує Верховна Рада України (ч. 1 ст. 135 Конституції України [39]). У 1998 р. Верховна Рада України затвердила Конституцію АРК [20, с. 105, 121] [17] [46, с. 64], що є нехарактерним для областей України, але використовується у частині суб'єктів РФ зі статусом республіки. Наразі статус території АРК у законодавстві України (ч. 2 ст. 1 [34]) та у наукових джерелах [51, с. 408] визначено саме як окупована територія, та у літературі [51, с. 408] дискутується питання зміни правового статусу АРК у майбутньому.

2. Правовий статус ВР АРК

Як зазначає В.І. Кічун, автономні утворення мають власний вид публічної влади – влади автономії, що не є державними або органами місцевого самоврядування [8, с. 42] [13, с. 44, 196]. У свою

чергу, А.М. Колодій та А.Ю. Олійник також вважають представницькі органи АРК, в тому числі Верховну Раду АРК самостійною системою конституційно закріплених органів [27, с. 24]. Між тим, ВР АРК не входить до системи органів державної влади (Г.Г. Абасов [5, с. 40]) [44, т. 2, с. 664, 665].

Згідно ст. 136 Конституції України, представницьким органом Автономної Республіки Крим є Верховна Рада АРК [39] [5, с. 24] [13, с. 36-37] [5, с. 40] – це представницький орган регіонального самоврядування, який в межах територіальної автономії здійснює повноваження в сфері управління подібно представницьким органам місцевого самоврядування в інших адміністративно-територіальних одиницях найвищого рівня [13, с. 43, 197]. Згідно ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про Верховну Раду АРК», представницьким органом АРК є Верховна Рада АРК, яка здійснює свої повноваження з метою сприяння реалізації прав та інтересів населення автономії та вирішенню питань життєдіяльності регіону [18], без конкретизації цього органу як державного [8, с. 43]. За ст. 21 Конституції АРК, Верховна Рада АРК є представницьким органом АРК, що представляє інтереси громадян, спільні інтереси населення, територіальних громад, місцевого самоврядування, АРК в цілому [17], здійснює свою діяльність на принципах народовладдя та колегіальності (ст. 2 ЗУ «Про ВР АРК» [18]), належить до категорії органів влади автономії, через які громадяни беруть участь у вирішенні питань, віднесених до компетенції АРК (ч. 1 ст. 6 Конституції АРК [17] [44, т. 2 с. 660]). Законодавство України визнає Верховну Раду АРК «представницьким органом» без законодавчої функції [8, с. 43] [20, с. 156] (ч. 3 ст. 1 [17]), що здійснює представницькі, нормотворчі, контрольні функції та повноваження в межах своєї компетенції (ч. 3 ст. 1 [17]) [44, т. 2 с. 660] [20, с. 123], що властиво для місцевого самоврядування в Україні [44, т. 2 с. 664] [5, с.40]. Однак, законодавство України відокремлює ВР АРК і від місцевого самоврядування шляхом невключення її до конституційної системи суб'єктів місцевого самоврядування [5, с. 40] [44, т. 2 с. 664]. Між тим, Г.Г. Абасов відмічає подібність конституційно-правового статусу ВР АРК до конституційно-правового статусу обласних рад [5, с. 41, 92]. Але на відміну від них ВР АРК має особливі риси – приймає Конституцію АРК; самостійно призначає вибори до ВР АРК; нормативно-правові

акти автономії мають особливий статус і не можуть бути скасовані у тому порядку, у якому скасовуються акти органів місцевого самоврядування [44, т. 2 с. 664].

Найбільш повне визначення наводить Г.Г. Абасов: ВР АРК – це єдиний регіональний, представницький, колективний, виборний, однопалатний орган у системі місцевого самоврядування в Україні, який представляє інтереси жителів АРК та вирішує від їхнього імені питання місцевого та регіонального значення під свою відповідальність у рамках Конституції [39], законів України та Конституції АРК [17] [5, с. 8, 27, 42] [44, т. 2 с. 663], представницький колективний орган регіонального самоврядування в Україні, що здійснює делеговані йому державою особливі функції [5, с. 8, 27, 42], це регіональний орган самоврядної (муніципальної) влади [44, т. 2 с. 665], який посідає особливе місце серед органів публічної влади України [44, т. 2 с. 665], оскільки має окремі ознаки як органу місцевого самоврядування, так і органу державної влади [5, с. 8, 27, 42]. ВР АРК фактично акумулює в собі, окрім повноважень державного характеру, повноваження органу місцевого самоврядування другого рівня, повноваження обласної ради [46, с. 22-23]. Г.О. Швачка зазначає, що ВР АРК – є органом єдиної державної влади України в адміністративно-територіальній автономії, якою є АРК [46, с. 22-23], оскільки, вона, поряд з інтересами громадян, спільними інтересами населення, АРК у цілому, та представляє інтереси територіальних громад, місцевого самоврядування, і, тому, має подвійну природу [46, с. 22-23]. Наявність повноважень державного характеру не дозволяє відносити ВР АРК до органів місцевого самоврядування, але не виключає за нею права на представлення нею загальних інтересів територіальних громад сіл, селищ, міст АРК [46, с. 22-23]. Таким чином, на підставі вищенаведеного, можна дійти до висновку, що ВР АРК не є парламентом, а її депутати не є парламентарями.

3. Певна правова невизначеність ВР АРК

За ст. 6 ЗУ «Про Автономну Республіку Крим», ВР АРК є органом законодавчої влади Автономної Республіки Крим [48], однак, слід вважати цю норму застарілою. Згідно ст. 136 Конституції України, повноваження, порядок формування і діяльності ВР АРК визнача-

ються Конституцією України та законами України, нормативно-правовими актами ВР АРК з питань, віднесених до її компетенції [39]. Однак, в Рішенні КСУ від 27 травня 2008 р. № 11-рп/2008 зазначено, що питання організації і діяльності Верховної Ради АРК, її правовий статус Конституцією України [39] не визначені [35], що є свідченням досить невисокого конституційно-правового статусу ВР АРК та її депутатів, який на рівні Конституції України [39] також не був закріплений. Оскільки, ВР АРК не є законодавчим органом, однак, при цьому, не відноситься і до категорії місцевих органів представницької влади [13, с. 47], тому, невідомо, органами саме якої влади є ВР АРК [13, с. 37]. У статусі ВР АРК виділяються суперечності щодо місця, яке вона займає у системі органів публічної влади [44, т. 2 с. 665] [13, с. 37], оскільки невизначеність правового статусу кримських органів влади обумовлена відсутністю їх закріплення на нормативному рівні (Г.О. Швачка [46, с. 20]).

4. Заснування ВР АРК

Було здійснено відповідно до ст.2 Закону УРСР від 12.02.1991 р. № 712-ХІІ «Про відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки», Кримську обласну Раду народних депутатів тимчасово, до прийняття Конституції Кримської АРСР та створення на її основі конституційних органів державної влади, визнати найвищим органом державної влади на території Кримської АРСР і надати їй статус Верховної Ради АРСР [38] [6, с. 79; 8, с. 42; 20, с. 32] [5, с. 46]. На початку 90-тих років цей орган налічував 196 депутатів [20, с. 33]. З моменту свого створення та до часу прийняття Конституції України 1996 р. (ст. 136 [39]) та Конституції АРК 1998 р. (п. 3 ст. 1 [17]) Верховна Рада АРК була органом державної законодавчої влади АРК [8, с. 43] [6, с. 82; 5, с. 51]. У 1998 р. статус органів влади АРК був замінений з органів державної влади на органи влади автономії без визначення їхньої правової природи. Зникає визначення ВР АРК як законодавчого органа державної влади (О.А. Неделько [13, с. 36-37]). Тому, після прийняття Конституції 1996 р. [39] ВР АРК, яка функціонувала на підставі Конституції Республіки Крим 1992 р., мала б бути ліквідована як юридична особа, але жодної вказівки про ліквідацію цього органу законодавство України не містить. У 1998 році

була створена нова ВР АРК як юридична особа, саме як орган регіонального самоврядування. У ЗМІ повідомлялося, що у 2010 році Верховна Рада АРК була офіційно перейменована на «Верховний Совет АРК», та такі дії Кримська організація Всеукраїнського об'єднання «Свобода» розцінила як антиконституційні [3]. Натомість, ця організація висувала пропозиції про реорганізацію «Верховної Ради АРК» у Кримську обласну раду [3].

5. Стан ВР АРК після подій 2014 року

Як зазначає В.Л. Федоренко, після анексії Криму в 2014 р., дія Конституції України, Конституції АРК та законів України, діяльність конституційних органів автономії (ВР АРК, РМ АРК, и др.) була припинена країною-агресором [25, с. 561]. За інформацією з реєстру ЄДРПОУ, станом на 11 квітня 2023 р., у ньому були зареєстровані: «Управління справами верховної ради автономної республіки крим». Код ЄДРПОУ 25986657. Стан: зареєстровано. Основний вид діяльності: 84.11 Державне управління загального характеру, що вказує на статус саме державного органу. Анульоване свідоцтво ПДВ. Номер свідоцтва – 259866501291, станом на: 05.08.2023 р. [27]. Також, мається запис: Рахункова палата верховної ради автономної республіки крим. Код ЄДРПОУ: 25626692. Стан: зареєстровано [29]. Станом на 18 лютого 2025 р. обліковується «УПРАВЛІННЯ СПРАВАМИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ». Код ЄДРПОУ 25986657. Юридична особа зареєстрована на території: тимчасово окупованій. Компанія зареєстрована на загальній системі оподаткування. Анульоване свідоцтво ПДВ № 259866501291 станом на 12.02.2025 р. [36], а також є запис: «ВЕРХОВНАЯ РАДА АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ КРЫМ». Дата оновлення: 21.05.2022 р. Код ЄДРПОУ: 00032721. Статус: не перебуває на обліку в контролюючих органах [30]. Дата оновлення 21.05.2022. Станом на 18.02.2025 р., інформація щодо цього контрагента також в ЄДР була відсутня [37]. Таким чином, можна дійти до висновку, що ВР АРК була знята з обліку у ЄДРПОУ, а її Управління справами та Рахункова палата і досі обліковуються як чинні органи, але, з керівниками, що були призначені ще до 2014 року. Також, слід звернути увагу, що у ЄДРПОУ назва ВР АРК наведена за допомогою мішанини слів з російської та україн-

ської мови. Таким чином, правовий статус ВР АРК на сьогодні можна визначити як «заморожений».

6. Поновлення діяльності ВР АРК

Було задекларовано у Заяві Верховної Ради України про пріоритетні напрями державної політики України у сфері деокупації, реінтеграції і відновлення Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, де зазначено, що «робота представницьких органів та органів місцевого самоврядування буде невідкладно відновлена після забезпечення можливості проведення в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі демократичних виборів відповідно до стандартів ОБСЄ та законодавства України» [41].

7. Правовий статус депутатів ВР АРК

Одним з ключових питань конституційно-правового статусу ВР АРК, її складу та структури є питання щодо статусу депутата ВР АРК, який є головною, по-суті стратегічною фігурою даного органу [5, с. 74]. Згідно ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», депутат Верховної Ради АРК є представником інтересів населення автономії [1]. Згідно ч. 1 ст. 33 Конституції АРК, виборні посади Верховної Ради АРК відносяться до відповідних категорій посад державної служби в порядку, що визначений ЗУ «Про державну службу» [17]. Але зазначена норма є застарілою, оскільки за п. 10 ч. 3 ст. 3 ЗУ від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII «Про державну службу», дія цього Закону не поширюється на депутатів Верховної Ради АРК [26]. Однак, категорії посад в органах місцевого самоврядування, що встановлені у ст. 14 ЗУ «Про службу в органах місцевого самоврядування» [31], де посади ВР АРК не згадуються. При цьому, пп. «б» п.1 ч. 1 ст. 4 ЗУ «Про засади запобігання і протидії корупції», вказує, що депутати Верховної Ради АРК є особами, уповноваженими на виконання функцій місцевого самоврядування [14]. За ст. 23 Конституції АРК, статус депутата Верховної Ради АРК визначається законом України [17]. Ця норма конкретизована у ст. 79 Регламенту ВР АРК, де вказано, що статус депутата Верховної Ради АРК визначається Конституцією АРК [17], Законом України «Про статус депутата ВР АРК» [7], але буде вірніше вживати термін «правовий статус», тож цей Закон має отримати більш точну

назву «Про правовий статус депутата ВР АРК». Як вказано у Рішенні КСУ від 21 грудня 2001 р. № 19-рп/2001, правовий статус депутата ВР АРК визначається ст.ст. 5, 6, 7 ЗУ «Про Верховну Раду АРК» та статтями 23, 24 Конституції АРК [43; 17]. З визначення ВР АРК як органу регіонального самоврядування можна зробити висновок, що депутат ВР АРК не є представником державної влади, що суттєво обмежує його повноваження.

8. Потреба у продовженні професіоналізації депутатського корпусу

За висновком Г.Г. Абасова, конституційно-історична еволюція персонального депутатського складу ВР АРК свідчить про наявність тенденцій його професіоналізації, що знаходить прояв у подавляючому переважанню у її депутатському складі осіб з вищою освітою та високими ступіннями [5, с. 73, 92]. Тому, вважаємо, що слід нормативно закріпити цю позитивну тенденцію та запровадити освітній ценз на виборах до ВР АРК – наявність у кандидата в депутати освітнього рівня не нижче за «спеціаліст/магістр».

9. Строк повноважень депутатів

Був визначений згідно ч.1 ст. 22 Конституції АРК – 5 років [17]. За ст. 136 Конституції України, строк повноважень ВР АРК, депутати якої обрані на чергових виборах, становить 5 років [39] (ст. 4 ЗУ «Про ВР АРК» [18]) (ч. 2 ст. 5 Регламенту ВР АРК [7]) (ч. 1 ст. 2 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК» [1]), що слід визнати оптимальним строком.

10. Порядок виборів до ВР АРК

Як відмічає Н.В. Корольова-Борсоді, виборча система на виборах в автономних утвореннях – це сукупність правових норм, правил і процедур, що встановлюють принципи, на основі яких проводяться вибори, право громадян обирати і бути обраними, а також відповідальність депутатів та інших виборних осіб за свою діяльність перед виборцями [6, с. 7]. Згідно ст. 4 ЗУ «Про ВР АРК», ч. 1 ст. 22 Конституції АРК, Верховна Рада АРК состоїть з 100 депутатів [17; 18; 6, с. 82] [20, с. 81], що на думку Г.Г. Абасова є неадекватним кількості населення АРК, яке вони представляють [5, с. 92]. Однак, слід зазначити,

що будь-які можливі заходи зі збільшення чисельності ВР АРК будуть йти в розріз з тенденцією до скорочення депутатського корпусу місцевих представницьких органів всіх рівнів, що преваліювала за весь період незалежності України.

Згідно ст.5 ЗУ «Про ВР АРК», ч. 2 ч. 3 ст.1 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», ст. 23 Конституції АРК, депутатом Верховної Ради АРК може бути громадянин України, що має право голосу, який досягнув на день виборів 18 років та проживаючий в Україні не менш 5 років [6, с. 24; 20, с. 81; 17]. Не може бути обраний в Верховну Раду АРК громадянин, що має судимість за скоєння умисного злочину, якщо ця судимість не погашена та не знята в встановленному законом порядку [17; 18; 1; 6, с. 27; 5, с. 75]. За п.1 Прикінцевих положень ЗУ «Про ВР АРК», дія ст. 5 цього Закону в частині щодо необхідності постійного проживання в Україні протягом 5 років для набуття права бути обраним депутатом ВР АРК не поширюється на представників кримськотатарського та інших депортованих народів, які повернулися на постійне проживання в Україну [18], але ценз осідлості на проживання на території АРК не був встановлений. За ч. 4 ст. 2 ЗУ «Про корінні народи України», держава сприяє представництву корінних народів України у Верховній Раді АРК [22]. Згідно п. VIII Рекомендації 1455 (2000) ПАРС «Репатріація та інтеграція кримських татар» від 05.04.2000 р., Уряд України та регіональні органи влади АРК зобов'язані забезпечувати та підтримувати представництво кримських татар в інститутах влади Криму; та з цією метою взяти до уваги Рамкову конвенцію Ради Європи з питань прав національних меншин 1995 р., Лундські рекомендації щодо ефективної участі національних меншин у громадському житті, ухвалені в червні 1999 р. [32].

Як відомо, останні вибори до ВР АРК відбулися у 2010 році згідно норм ЗУ від 10.07.2010 р. № 2487-VI «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», за яким, вибори депутатів ВР АРК проводяться за змішаною (мажоритарно-пропорційною) системою, за якою: 1) половина від кількості депутатів (загального складу) ВР АРК обирається за виборчими списками кандидатів у депутати від місцевих організацій політичних партій у багатомандатному виборчому окрузі, межі якого збігаються з межами АРК; 2) половина від кількості

депутатів (загального складу) відповідної ради обирається за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах, на які поділяється територія АРК (ч. 3 ст. 2 [16]). На думку Н.В. Корольової-Борсоді, саме змішана система на виборах ВР АРК є найбільш оптимальною [6, с. 7], а пропорційна система не забезпечить представництво національних меншин [6, с. 55], та призведе до партійної безвідповідальності та втрати зв'язків з виборцями [6, с. 54]. Слід погодитись з думкою, що саме змішана система є оптимальною. Г.Г. Абасов, навпроти, пропонував перехід до пропорційного представництва у ВР АРК [5, с. 92], що і було закріплено у ч. 2 ст. 192 Виборчого кодексу, де було встановлено, що вибори депутатів Верховної Ради АРК проводяться за системою пропорційного представництва за відкритими виборчими списками місцевих організацій політичних партій у територіальних виборчих округах, на які поділяється єдиний багатомандатний виборчий округ, що збігається з територією АРК [21]. Республіканська в АРК організація партії може висунути єдиний республіканський виборчий список кандидатів у депутати Верховної Ради АРК на виборах до ВР АРК (ч. 3 ст. 217 [21]).

Порядок призначення виборів. Згідно п.6 ч.1 ст. 18 Конституції АРК, віданню Автономної Республіки Крим підлягає: призначення чергових виборів депутатів ВР АРК, затвердження складу виборчої комісії АРК [17]. За ст. 8 ЗУ «Про Автономну Республіку Крим», віданню Автономної Республіки Крим в особі її органів влади підлягають: 4) призначення виборів депутатів ВР АРК (п. 2 ч. 2 ст. 9 [18]) (ч. 2 ст. 194 [21]) і затвердження складу Центральної виборчої комісії [48]. Слід визнати таке право регіональної ради унікальким в правовій системі України, але воно наявне для всіх без винятку законодавчих (представницьких) органів державної влади суб'єктів РФ. Відповідно до ч. 5 ст. 8 ЗУ «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», на тимчасово окупованій території вибори депутатів Верховної Ради АРК не проводяться [42]. Одночасно з цим, ВР АРК згадується як чинний орган у Постанові ЦВК від 28 липня 2020 р. «Про форми переліків місцевих рад із зазначенням адміністративно-територіальних одиниць, що входять до їх складу» (Додаток 1 [19]) та у п. 1.3 Постанови ЦВК від 28 жовтня 2020 р. «Про Роз'яснення щодо порядку реєстрації обраних

депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у місті, сільських, селищних рад, сільських, селищних, міських голів» [16].

Голова Ради. Вибори голови. Згідно ч. 1 ст. 29 Конституції АРК, ст. 44 Регламенту ВР АРК, Верховна Рада АРК обирає з числа депутатів Голову ВР АРК таємним голосуванням [7; 17; 5, с. 70]. ст. 11 ЗУ «Про ВР АРК», на першій сесії Верховна Рада АРК обирає з числа депутатів Голову ВР АРК, його першого заступника і заступника [18]. Така практика не відрізняється від тих, що існують в обласних та районних радах.

11. Права та обов'язки депутатів

Згідно ст. 80 Регламенту ВР АРК, повноваження депутата Верховної Ради АРК визначаються Конституцією АРК, законами України «Про ВР АРК», «Про статус депутата ВР АРК», цим Регламентом, Положенням про постійні комісії ВР АРК та іншими нормативно-правовими актами ВР АРК [7]. Згідно ст. 6 ЗУ «Про ВР АРК», ст. 24 Конституції АРК, ч. 1 ст. 24 «Про статус депутата ВР АРК», депутат Верховної Ради АРК має всю повноту прав, що забезпечують його активну участь в діяльності ВР АРК та її органів [17; 18; 1; 5, с. 75]. Можна погодитися з думкою А.Б. Адельсеїтової про те, що активність депутатів має забезпечувати ефективність діяльності ВР АРК, якість прийнятих рішень [45, с. 195], що вимагає наявності у депутата енергійності, пасіонарності та лідерських якостей.

Право правотворчої ініціативи. За ст. 26 Конституції АРК, право на подання проектів нормативно-правових актів до Верховної Ради АРК належить депутатам ВР АРК [17] (ст. 10 ЗУ «Про ВР АРК» [18]). Згідно ч. 1 ст. 81 Регламенту ВР АРК, в Верховній Раді АРК депутат має право: а) голосувати по всім обговорюваним питанням на засіданнях ВР АРК та постійної комісії, членом якою він є; б) обирати та бути обраним на яку-небудь посаду (посади) в ВР АРК; в) задавати питання до доповідачів та співдоповідачів на засіданнях ВР АРК; г) приймати участь в дебатах по всім обговорюваним питанням, вносити в письмовій або усній формі пропозиції, зауваження та поправки; д) робити заяви та вносити пропозиції щодо порядку ведення засідання та дотримання Регламенту; е) пропонувати кандидатури на посади в ВР АРК, окрім

вказаних в пп. 2, 6 ч. 3 ст. 29 Конституції АРК, задавати кандидатам питання, агітувати за кандидатів та проти; ж) виступати з обґрунтуванням своїх пропозицій та з мотивів голосування, надавати довідки; з) підіймати питання про недовіру складу органів, що утворюються, обираються та формуються ВР АРК, а також обираємим, призначаємим нею посадовим особам; и) пропонувати питання до порядку денного сесії, на пленарний тиждень, до пленарного засідання ВР АРК; к) приймати участь в засіданнях Президії ВР АРК, постійних та тимчасових комісій ВР АРК, підкомісій, робочих груп, до складу яких він не входить, з правом дорадчого голосу; л) розробляти та вносити на розгляд ВР АРК та її органів проекти нормативно-правових та інших актів, а також вносити пропозиції по внесенню в них змін, відкликати внесенні ним проекти нормативно-правових актів; м) оголошувати на засіданнях ВР АРК та її органів тексти звернень, заяв [7].

Згідно ст. 10 ЗУ «Про Автономну Республіку Крим», Автономна Республіка Крим в особі ВР АРК має *право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України* [48], однак, це право не передбачено ст. 93 Конституції України [39], та ст. 89 Регламенту Верховної Ради України [52], та тому, можна дійти до висновку, що вказане право не може бути здійсненим на практиці.

Право ініціювання та проведення перевірок. За ст. 11 ЗУ «Про Автономну Республіку Крим», АРК в особі її органів законодавчої, виконавчої влади та органів місцевої влади забезпечує додержання на своїй території Конституції і законів України, актів Президента і Уряду України, загальнодержавних програм соціально-економічного і культурного розвитку [48]. Згідно ч. 1 ст. 19 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», депутат має право порушувати у ВР АРК та її органах питання про проведення перевірок діяльності Ради міністрів АРК, міністерств та республіканських комітетів, комісій, керівників органів, які утворює, обирає і формує Верховна Рада АРК, та посадових осіб, яких вона призначає, обирає або затверджує, а також за дорученням Верховної Ради АРК брати участь у перевітках виконання її рішень [1]. Однак, думка А.Б. Адельсеїтової про те, що депутат ВР АРК наділений правом вивчення, перевірки роботи державних органів, підприємств, установ, організацій за дорученням Президії ВР АРК [45, с. 194], вочевидь, відноситься лише до органів влади АРК, та утворених ними

юридичних осіб. Тому, можна дійти до висновку, що депутати ВР АРК не наділені правом перевірки органів державної влади України, та юридичних осіб державної форми власності, що розташовані на території АРК, а також, будь-яких юридичних осіб приватного права.

Право на депутатський запит. Згідно ч. 1 ст. 90 Регламенту ВР АРК, було визначено, що депутатський запит – це вимога депутата, що підтримана не менш ніж 1/3 депутатів від загального складу ВР АРК на пленарному засіданні ВР АРК [7]. До відання Верховної Ради АРК належить розгляд запитів депутатів, прийняття рішень щодо запитів (п. 36 ч. 2 ст. 9 [18]). Згідно ст. 89 Регламенту ВР АРК, депутат ВР АРК має право звернутися на пленарному засіданні ВР з депутатським запитом до місцевих органів виконавчої влади, органам влади АРК, органам місцевого самоврядування та їхнім посадовим особам, керівникам підприємств, установ та організацій, що розташовані на території АРК, з питань, що віднесені до відання ВР АРК, якщо попередньо направлене ним депутатське звернення з цих питань не було задоволено. При встановленні факту порушення законодавства про звернення громадян депутат має право звернутися з депутатським запитом до посадових осіб правоохоронних та контролюючих органів [7], але, як буде показано нижче, жодної відповідальності посадових осіб за ігнорування ними депутатського запиту у формі ненадання письмової відповіді, або надання на нього формальної відповіді-відписки, не було встановлено.

Як відомо, депутат місцевої ради не має права звертатися до суду в інтересах своїх виборців. Тому, можна дійти до висновку, що депутат ВР АРК також не наділений вищевказаним правом.

12. Умови здійснення депутатської діяльності

Згідно ч. 2 ст. 4 ЗУ «Про ВР АРК», Голова Верховної Ради АРК, його перший заступник і заступник, голови постійних комісій ВР АРК здійснюють свої повноваження на постійній основі [18] [5, с. 78]. Аналогічні положення містить і ч. 2 ст. 22 Конституції АРК [17]. Такі ж положення наведені у Рішенні КСУ від 21 грудня 2001 р. № 19-рп/2001 [43]. Згідно з п. 2.1 Положення про забезпечення діяльності депутатів ВР АРК, Голова ВР АРК його перший заступник і заступник, голови постійних комісій ВР АРК, голова Контрольної

комісії ВР АРК з питань приватизації зі статусом постійної комісії ВР АРК, голови інших комісій ВР АРК зі статусом постійної комісії ВР АРК здійснюють свої повноваження на постійній основі [2], однак, голови фракцій працювали не на постійній основі, що не є доброю практикою. Згідно ч. 2 ст. 6 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», депутати, за винятком осіб, обраних на посади, зазначені у ч.1 цієї статті, здійснюють свої повноваження без відриву від виробничої або службової діяльності [1]. Такі ж висновки зазначено у Рішенні КСУ від 21 грудня 2001 р. № 19-рп/2001 [43]. Таким чином, можна дійти до висновку, що кількість депутатів, що працювали в ВР АРК на постійній основі була більше, ніж у місцевих радах України і слід вважати таку практику вірною.

Обмеження щодо депутатської діяльності. Згідно ст. 23 Конституції АРК, ст. 5 ЗУ «Про ВР АРК», ч. 2 ст. 7 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», депутат, який працює на постійній основі, не має права суміщати свою службову діяльність з іншою роботою, крім викладацької, наукової і творчої у позаробочий час, входити до складу керівного органу або наглядової ради підприємства, що має на меті одержання прибутку [1] [17] [18]. Депутати ВР АРК не можуть одночасно бути членами Ради міністрів АРК, представником Президента в АРК, мати інший представницький мандат (ст.5 [18]). Керівник Секретаріату і керуючий справами ВР АРК не можуть бути депутатами ВР АРК (ст. 16 [18]). На підставі Рішення від 27 грудня 2001 року № 19-рп/2001 КСУ прийшов до висновку, що положення ч.3 ст. 5 ЗУ «Про ВР АРК», яким депутатам ВР АРК забороняється одночасно бути членами Ради міністрів АРК, Постійним Представником Президента України в АРК, визнано таким, що не відповідає Конституції України [43] [40, с. 148-149]. Згідно п. 1 ч. 1 ст. 7 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», депутат не має права мати інший представницький мандат [1]. Згідно ст. 6 ЗУ «Про ВР АРК», депутат не може використовувати свій депутатський мандат в цілях, не пов'язаних з депутатською діяльністю [18] (п. 2 ч. 1 ст. 7 [1]), однак, такі цілі не були поіменовані. Тому, висувається припущення, що запровадження цієї норми мало на меті запобігти незаконному збагаченню депутатів.

13. Форми діяльності депутатів

1) діяльність депутатів в Раді. Як зазначає А.Б. Адельсеїтова, підготовча робота депутата ВР АРК до сесії, буває двох видів: а) участь у підготовці до сесії як члена Президії ВР АРК, постійної або тимчасової комісії; б) особиста підготовка до сесії – знайомство з питаннями, що вносяться Президією на розгляд ВР АРК та матеріалами, що представляються [45, с. 194].

Згідно ст. 16 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», формами здійснення депутатської діяльності є: 1) участь у засіданнях ВР АРК та її Президії; 2) участь у роботі постійних, тимчасових комісій, робочих груп, створюваних ВР АРК та її органами; 3) робота над проектами нормативно-правових та інших актів ВР АРК; 4) участь у роботі депутатських фракцій ВР АРК; 5) участь у депутатських та громадських слуханнях; 6) виконання доручень ВР АРК та її органів; 7) участь у засіданнях місцевих органів виконавчої влади АРК і органів місцевого самоврядування в АРК з правом дорадчого голосу; 8) внесення депутатських запитів і звернень [1]. Згідно ч. 1 ст. 28 Регламенту ВР АРК, депутат ВР АРК виступає на засіданні ВР лише після надання йому слова головуючим [7], та може виступати на пленарному засіданні по одному и тому же питанню не більш двох разів (ч. 2 ст. 28 [7]), однак, відповідальність депутатів та запрошених осіб за виступи без санкції головуючого не була встановлена. За ч. 2 ст. 66 Регламенту ВР АРК, депутати ВР АРК приймають участь в засіданнях Президії ВР АРК з правом дорадчого голосу [7], але право приймати участь з правом дорадчого голосу в роботі місцевих рад, розташованих на території АРК, не було передбачено.

Згідно ч.1, ч.4 ст. 32 Конституції АРК, постійні та тимчасові комісії ВР АРК є органами ВР АРК, які обираються з числа її депутатів [17] для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, які належать до її відання, здійснення контролю за виконанням постанов та рішень ВР АРК (ст. 15 [18]). Згідно ч. 2 ст. 21 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», ч. 1 ст. 83 Регламенту ВР АРК, депутатські фракції – це форма об'єднання депутатів у ВР АРК [1; 7], що формуються депутатами на партійній основі (ч. 1 ст. 151 [18]), депутат Верховної Ради АРК може входити до складу тільки однієї депутатської фракції (ч. 3 ст. 83 [7]), але санкції за самовільний вихід з фракції не були

встановлені. Згідно ст. 88 Регламенту ВР АРК, депутатські фракції можуть об'єднуватися в коаліції [7]. Однак, звітування фракцій перед виборцями не передбачено.

Обов'язки депутатів в Раді. Згідно ст. 6 ЗУ «Про ВР АРК», ч. 4 ст. 17 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», ст. 24 Конституції АРК, п. 3 ч. 1 ст. 82 Регламенту ВР АРК, депутат зобов'язаний бути присутнім на пленарних засіданнях ВР АРК, засіданнях постійної комісії та інших органів ВР АРК, до складу яких він входить [1] [18] [17] [7], але відповідальність за запізнення або невідвідування без поважних причин прямо не була встановлена. Згідно ст. 24 Конституції АРК [17], п. 4 ч. 1 ст. 82 Регламенту ВР АРК, приймати участь в роботі над проектами нормативно-правових та інших актів [7], але неучасть у цій діяльності також не карається. Згідно ч. 3 ст. 17 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», депутат за дорученням Верховної Ради АРК або постійної комісії, до складу якої його обрано, бере безпосередню участь у підготовці питань для розгляду на сесії Верховної Ради АРК і засіданнях постійної комісії, членом якої він є [1]. За п. 6 ч. 1 ст. 82 Регламенту ВР АРК, виконувати доручення ВР АРК, постійної комісії, депутатської фракції, тимчасової комісії, до складу яких він був обраний [7], однак, форма цих доручень не оговорюється; 7) інформувати ВР АРК та її органи, до складу яких він був обраний, про виконання доручень ВР АРК та її органів [7], що є формою звітування депутата перед ВР АРК. Згідно ч. 2 ст. 17 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», депутат, крім Голови ВР АРК та його заступників, повинен входити до складу постійних комісій [1]. Згідно п. 2 ч. 1 ст. 82 Регламенту ВР АРК, депутат ВР АРК зобов'язаний входити до складу постійних комісій та тимчасових комісій [7], однак, санкція за невиконання цієї норми відсутня. Згідно ст. 72 Регламенту ВР АРК, депутат Верховної Ради АРК може бути членом тільки однієї постійної комісії [7]. Однак, відповідальність депутата за невходження до складу постійної депутатської комісії та за самовільний вихід з її складу, та за неприйняття участі в її засіданнях без поважних причин – у актах ВР АРК так і не була встановлена. За п. 35 ч. 2 ст. 9, до відання Верховної Ради АРК належить: заслуховування повідомлень депутатів про роботу у Верховній Раді АРК [18], що є формою звітності депутатів відносно ВР АРК.

Обов'язок особистого голосування. Депутат особисто здійснює своє право на голосування (ч. 3 ст. 9 [1]; п. 5 ч. 1 ст. 82 Регламенту ВР АРК [7]), однак, жодної санкції за так зване «кнопкодавство» не було встановлене.

2) діяльність депутатів у своєму виборчому окрузі. Згідно п.9 ст. 16 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», формами здійснення депутатської діяльності є робота з виборцями [1]. Депутат Верховної Ради АРК здійснює постійний зв'язок з виборцями, що проживають на території АРК у відповідності з ЗУ «Про звернення громадян» (ст. 81-1 [7]), вивчає потреби та запити населення, приймає в межах своїх повноважень заходи з їх врахування в роботі ВР АРК (ч. 3 ст. 81-1 [7]). Аналогічні положення містить п. 10 ч. 1 ст. 82 [7], але за ними, на депутата покладений обов'язок інформувати про потреби населення органи державної влади, органи влади АРК, органи місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб, вносити пропозиції до органів влади АРК (п. 10 ч. 1 ст. 82 [7]), чим був закріплений імперативний мандат, що є аналогічним як щодо депутатів місцевих рад України, але який у минулому був імперативним партійним. За аналогією, депутати всіх законодавчих (представницьких) органів державної влади суб'єктів РФ, що обрані за пропорційною системою, мають імперативний партійний мандат. Таким чином, можна дійти до висновку, що характер мандату депутатів ВР АРК має суттєво відмінні риси від мандату депутатів Верховної Ради України, який є вільним.

Особистий прийом громадян (п. 13 ч. 1 ст. 82 [7]). Згідно ч. 2 ст. 81-1 Регламенту ВР АРК, депутат регулярно проводить особистий прийом громадян в встановлені ним дні та години [7], розглядає отримані ним звернення виборців, вживає заходів для їх законного і обґрунтованого рішення, вивчає причини, що їх породжують, і може вносити відповідні пропозиції до органів державної влади, органів влади АРК, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації, розташовані на території АРК (ч. 3 ст. 81-1 Регламенту ВР АРК [7]). Депутат розглядає звернення виборців у відповідності з вимогами та у порядку, що встановлений ЗУ «Про звернення громадян» (п. 12 ч.1 ст. 82 [7]), що потребує від депутата та його помічників-консультантів знань з діло-

водства, але вимоги щодо наявності таких знань нормативно не були встановлені.

Депутат може направляти пропозиції, заяви та скарги громадян, що надійшли на його ім'я, до місцевих органів виконавчої влади, органів АРК та органів місцевого самоврядування, керівників підприємств, до повноважень яких належить розгляд звернень громадян або вирішення порушених у них питань по суті (ч. 3 ст. 81-1 Регламенту ВР АРК [7]), що не звільняє депутата від обов'язку надавати заявнику письмову відповідь. При цьому, відповідальність за невирішення питання за суттю звернення та за виготовлення відповіді-відписки не було встановлено.

Зустрічі з виборцями. Згідно ч. 2 ст. 81-1 Регламенту ВР АРК, депутат ВР АРК здійснює зустрічі з виборцями, у встановленому законом порядку виступає по телебаченню та радіо [7], однак, комунікації з виборцями через Інтернет нормативно не врегульовані, що пояснюється застарілістю нормативно-правової бази. Як зазначає А.Б. Адельсеїтова, депутат зустрічається з виборцями, трудовими колективами, представниками громадських організацій, керівниками місцевих рад, розташованих на території його виборчого округу, дізнається їх думки. Це дає можливість вивчити ставлення населення до питань, що виносяться на розгляд ВР АРК, взяти активну участь в їх обговоренні, внести обґрунтовані пропозиції до проекту акту ВР АРК [45, с. 194]. Слід зазначити, що порядок проведення зустрічей з виборцями на вулицях, площах, тощо, має регулюватися законодавством про мирні зібрання за умови обов'язкового завчасного сповіщення про цей захід органів державної виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування у порядку ст. 39 Конституції України та ст. 280 КАСУ. Але, вважаємо, що зустрічі депутатів з виборцями на подвір'ях багатоквартирних житлових будинків не повинні вважатися мирними зборами у розумінні ст. 280 КАСУ. Зустрічі депутатів з виборцями у будинках культури, клубах, приміщеннях театрів, актових залах, у бібліотеках та у приміщеннях промислових підприємств потребують попереднього дозволу керівництва юридичних осіб, до яких вони належать, тому слід встановити обов'язок відповідних комунальних підприємств, установ та організацій надавати депутатам приміщення для проведення зустрічей з виборцями, та звітування – на безкоштовній основі.

Згідно ч. 2 ст. 16 ЗУ «Про статус депутата Верховної Ради АРК», депутатська діяльність може здійснюватися й в інших формах [1], до яких відносяться у тому числі і неправові форми – як, то: організація художніх виставок, пленерів та ін. *Інформування виборців про свою діяльність*. Згідно ч. 4 ст. 81-1 Регламенту ВР АРК, депутат Верховної Ради АРК не рідше одного разу на рік інформує виборців про свою депутатську діяльність [7] (п. 11 ч. 1 ст. 82 [7]), що не може бути однозначно віднесено до звітування перед виборцями. При цьому, жодних вимог до змісту депутатського звіту перед виборцями не було встановлено.

15. Правила депутатської етики.

Згідно ч.2 ст. 81, депутат ВР АРК здійснює свої повноваження з метою реалізації прав та свобод, законних інтересів своїх виборців, поважаючи та дотримуючись прав та свобод, законних інтересів інших громадян [7], депутат зобов'язаний дотримуватися вимог трудової дисципліни та норми депутатської етики [7]. Згідно Регламенту ВР АРК, виступаючий в своїх виступах не повинен використовувати брутальні та образливі вирази, закликати до незаконних дій (ч. 1 ст. 29 [7]). Згідно ч. 1 ст. 8 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», депутат, здійснюючи депутатські повноваження, повинен: 1) керуватися загальнодержавними інтересами та інтересами АРК; 2) не використовувати депутатський мандат в особистих інтересах чи в корисливих цілях; 3) керуватися у своїй діяльності та поведінці загальновизнаними принципами порядності, честі та гідності; 4) не розголошувати відомостей, що становлять державну або іншу таємницю, яка охороняється законом, інших відомостей з питань, що розглядалися на закритих засіданнях ВР АРК та її органів і не підлягають за їх рішенням розголошенню, та відомостей, які стосуються таємниці особистого життя депутата або громадянина, що охороняється законом, чи стали йому відомі у зв'язку з його участю в депутатських перевітках; 5) не допускати образливих висловлювань, не використовувати в публічних виступах недостовірні або неперевірені відомості стосовно органів державної влади, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій, їх керівників та інших посадових чи службових осіб, депутатських фракцій, окремих депутатів; 6) не приймати

будь-яких гонорарів, подарунків, не отримувати винагород безпосередньо чи опосередковано за дії, пов'язані із здійсненням ним депутатських повноважень [1], використовувати депутатські бланки лише для офіційних запитів, звернень та листів, що підписуються ним власноруч (п. 14 ч. 1 ст. 82 [7]), але право депутата на власну печатку не передбачено. Загалом, правила депутатської етики виглядають застарілими, а Етичний кодекс у ВР АРК так і не був прийнятий.

16. Гарантії депутатської діяльності.

В Рішенні КСУ від 27 травня 2008 р. № 11-рп/2008 було зазначено, що гарантії діяльності депутатів ВР АРК Конституцією України не визначені [35], що, на нашу думку, є суттєвим недоліком. Однак, можна дійти до висновку, що за своїм обсягом вони займають проміжне значення між гарантіями депутатів місцевих рад та гарантіями, що надані депутатам Верховної Ради України.

Право депутатів на отримання інформації. За ч. 1 ст. 31 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», секретаріат Верховної Ради АРК, його структурні підрозділи зобов'язані надавати депутату безоплатну інформаційну допомогу з питань, що виникають під час його депутатської діяльності [1], але не вказано, що депутат має право на юридичні консультації, як це передбачено, наприклад, у ст. 35 ЗУ «Про статус депутатів місцевих рад». За ч. 1 ст. 81 Регламенту ВР АРК, в Верховній Раді АРК депутат має право: н) отримувати проекти нормативно-правових та інших актів, а також копії нормативно-правових актів та всіх інших прийнятих ВР АРК та її Президією документів, законів України та інших матеріалів, необхідних для здійснення депутатських повноважень [7]. Окрім того, дуже часто у місцевих радах у процесі підготовки та обговорення рішень трапляється навмисне надання депутатам недостовірної інформації, з метою введення їх в оману, але відповідальність за такі дії щодо депутатів ВР АРК законодавством не встановлена.

Право депутатів на розповсюдження інформації. Депутат має право на висвітлення своєї депутатської діяльності у друкованих та аудіовізуальних засобах масової інформації, засновником (співзасновником) яких виступають органи влади АРК та які фінансуються повністю або частково за рахунок коштів бюджету АРК (ч. 1 ст. 32 [1]),

але в умовах поширення Інтернету це право вже не є таким актуальним, як це було раніше.

Транспортне забезпечення депутатів. За ч. 1 ст. 30 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», депутат користується правом безоплатного проїзду всіма видами пасажирського транспорту, крім таксі, на всій території АРК [1] (п. 3.1 [2]). За п. 3.1, депутат під час здійснення своїх депутатських повноважень користується правом позачергового отримання проїзних документів на всі види пасажирського транспорту (за виключенням міського) в АРК [2]. Згідно п. 4.3, депутатам надається легковий автотранспорт Верховної Ради АРК [2]. Цей досвід заслуговує на перейняття, насамперед, міськими, районами та обласними радами, які мають у своєму підпорядкуванні значну територію. В зв'язку з чим, пропонуємо додати до ст.34 ЗУ «Про статус депутатів місцевих рад» доповнення наступного змісту: «2. Депутат місцевої ради для здійснення своєї депутатської діяльності має право на використання легкового автотранспорту відповідної місцевої ради. Порядок надання та використання службового автомобілю регулюється відповідними актами, які приймає місцева рада».

Звільнення депутатів від всіх видів військової служби. Згідно ч. 5 ст. 24 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», на період виконання депутатських повноважень депутату надається відстрочка від призову на строкову військову або альтернативну (невійськову) службу. У зв'язку з депутатською діяльністю депутат також звільняється від проходження навчальних (або перевірочних) та спеціальних зборів [1]. За ст. 23 ЗУ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», не підлягають призову на військову службу під час мобілізації військовозобов'язані: депутати ВР АРК, яким надається відстрочка від призову на військову службу під час мобілізації [10]. Додатком № 5 до Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період» був встановлений Перелік документів, що подаються військовозобов'язаним для отримання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації відповідно до підстав, зазначених у статті 23 ЗУ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», де у п. 17 встановлена наступна категорія осіб, які мають право на відстрочку: народні депутати, депутати Верховної Ради ВР АРК. Документами, що підтверджують право на відстрочку – є довідка про під-

твердження статусу народного депутата України діючого скликання, видана Апаратом Верховної Ради України, депутата ВР АРК [47]. Але, є зрозумілим, що отримання та пред'явлення до органів ТЦК та СП такої довідки на сьогодні є неможливим, та, тому, слід вважати, що зазначена норма може бути застосована на практиці лише після відновлення діяльності ВР АРК та проведення виборів на території АРК до її складу.

Трудові гарантії депутатів. Згідно ч. 1 ст. 27 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», на період сесії ВР АРК, засідання постійної комісії ВР АРК, а також для здійснення депутатських повноважень в інших випадках, депутат, який здійснює свої повноваження без відриву від виробничої або службової діяльності, звільняється від виконання виробничих або службових обов'язків [1] [5, с. 75] (п. 2.2 [2]). У разі здійснення депутатських повноважень у робочий час депутата, який здійснює свої повноваження без перерви на виробничу або службову діяльність, на період проведення засідань ВР АРК та її органів, а також для здійснення інших повноважень, депутат звільняється від виконання виробничих або службових обов'язків з відшкодуванням йому середній зароботній платні за основним місцем роботи (п. 2.2 [2]). Однак, при цьому не було вказано, що підлягає відшкодуванню середній заробіток приватного підприємця, бізнесмена, або самозайнятої особи. Згідно ч.9 ст. 29 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», депутат може бути звільнений з ініціативи власника або уповноваженого ним органу із займаної посади, виключений з навчального закладу за умови його попередження в порядку, встановленому законом. Про таке попередження відповідний власник або уповноважений ним орган письмово повідомляє не менш як за 15 днів Верховну Раду АРК [1]. Таким чином, депутатська діяльність визнається пріоритетною відносно трудової або навчальної діяльності депутата.

Правом на обладнане робоче місце, на особистий службовий кабінет у приміщенні ВР АРК, та на приміщення для депутатської приймальні у своєму виборчому окрузі депутати ВР АРК не були наділені, що є фактором, що суттєво знижує ефективність депутатської діяльності.

Забезпечення депутатів житлом. Згідно ч. 2 ст. 33 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», на період до одержання службового жилого

приміщення депутату надається окремий номер у готелі в м. Сімферополі [1]. Згідно ч. 3 ст. 33 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», депутату, який здійснює свої повноваження без відриву від виробничої або службової діяльності, на період його участі в пленарних засіданнях ВР АРК та засіданнях її органів надається окремий номер у готелі в місті Сімферополі за рахунок коштів бюджету АРК, передбачених на утримання Верховної Ради АРК [1]. Згідно ч. 2 ст. 33 ЗУ «Про статус депутата Верховної Ради АРК», на період до одержання службового жилого приміщення депутату надається окремий номер у готелі в м. Сімферополі [1]. Згідно п. 4.1, депутати, що переїхали в м. Сімферополь у зв'язку з виконанням своїх повноважень на постійній основі, та які не мають постійного житла у м. Сімферополі, а також члени їх сімей, мають право на отримання службових житлових приміщень. На період до отримання службової квартири депутату, що переїхав до м. Сімферополя у зв'язку з виконанням своїх повноважень на постійній основі, надається та оплачується за рахунок бюджету АРК двомісний номер в готелі «Москва» (м. Сімферополь) з урахуванням складу сім'ї [2]. Відповідно до п. 38 Переліку категорій працівників, яким може бути надано службові жилі приміщення, до них відносяться депутати Верховної Ради АРК, які переїхали до м. Сімферополя і потребують забезпечення житлом у цьому місті на період їх роботи на постійній основі у ВР АРК [28]. За ч. 1 ст. 33 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», депутату, який працює у Верховній Раді АРК на постійній основі (а також членам його сім'ї), що не має постійного місця проживання в м. Сімферополі, на період виконання ним депутатських повноважень надається службове жиле приміщення в м. Сімферополі [1]. За ч. 4 ст. 33 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», у всіх населених пунктах АРК депутат користується правом позачергового одержання окремого номера у готелі незалежно від форми власності [1]. Цей досвід забезпечення депутатів житлом є важливим та може бути запозичений місцевими радами України, насамперед, обласними.

Медичне обслуговування депутатів. На період депутатських повноважень здійснюється медичне обслуговування депутатів в Республіканському діагностичному центрі (п. 4.5 [2]). Між тим, депутати місцевих рад та члени їх сімей правом на безкоштовне медичне обслуговування не користуються.

Недоторканність депутатів. Носить досить обмежений характер. Згідно ч. 7 ст. 24 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», ніхто не має права позбавити депутата повноважень, призупинити або обмежити їх, крім випадків, передбачених Конституцією України, Конституцією АРК, цим Законом, іншими законами України і нормативно-правовими актами ВР АРК [1]. За ч. 1 ст. 25 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», кримінальна справа стосовно депутата може бути порушена Генеральним прокурором України, його заступниками, прокурором АРК або судом [1], що є аналогічним порядку, що був встановлений відносно депутатів місцевих рад. Таким чином, починаючи з 1998 р., згоди ВР АРК на притягнення її депутата до кримінальної або адміністративної відповідальності більш не вимагається. Також, відсутня заборона обмежувати повноваження депутатів ВР АРК під час військового або надзвичайного стану.

За ч. 2 ст. 35 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», за публічну образу депутата, опублікування або поширення іншим способом завідомо неправдивих відомостей про нього, а також намагання в будь-якій формі вплинути на депутата, членів його сім'ї з метою перешкодити виконанню депутатських повноважень, змусити його до вчинення неправомірних дій винні особи несуть відповідальність, встановлену законом [1]. Однак, чинним законодавством України відповідні спеціальні норми, які б мали захищати честь та гідність депутатів ВР АРК, не передбачені. Відносно депутатів місцевих рад на цю обставину вже звертали увагу В.В. Кравченко та Т.І. Лебідь (2021). Таким чином, можна дійти до висновку, що цькування депутатів ВР АРК в Інтернеті могло б бути припинено лише за допомогою звернення до суду з позовом про захист честі та гідності на підставі ст. 277, ст. 278 Цивільного кодексу на загальних з іншими громадянами підставах.

Між тим, ч. 1 статті 351 Кримінального кодексу України не передбачає відповідальності службових осіб за невиконання законних вимог та створення штучних перешкод у роботі депутатів ВР АРК, надання їм завідомо неправдивої інформації, а лише стосовно депутатів Верховної Ради України та депутатів місцевих рад. Аналогічно, ч. 2 ст. 351 КК не встановлює кримінальної відповідальності за невиконання службовою особою законних вимог постійних комісій ВР АРК, тимчасових комісій ВР АРК, за створення штучних перешкод

у їх роботі, та надання їм недостовірної інформації, що є суттєвим недоліком.

Закріплений індемнітет. Так, згідно ч. 4 ст. 24 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», депутат не несе відповідальності за виступи на засіданнях ВР АРК та її органів, за винятком відповідальності за образу [1].

Слід звернути увагу, що в ЗУ «Про статус депутата ВР АРК» [1] відсутнє звільнення депутата від юридичної відповідальності за наслідки його голосування, як це закріплено для депутатів Верховної Ради України та для депутатів місцевих рад. Підтвердженням цього є Постанова від 20 грудня 2023 р. Верховного Суду колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 759/22254/19, якою було залишено без задоволення касаційну скаргу захисника, який стверджував, що у діях засудженого відсутній склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК. Не залишився поза увагою апеляційного суду й доводи захисника щодо неможливості притягнення ОСОБА_7 до кримінальної відповідальності за його волевиявлення як депутата та участь у роботі ВР АРК. Так, відхиляючи вказані доводи захисника, апеляційний суд зазначив, що депутат зобов'язаний брати участь у роботі Верховної Ради АР Крим, але при цьому депутат зобов'язаний також дотримуватися Конституції України, Конституції АРК, законів України і нормативно-правових актів ВР АРК. Суди з'ясували, що депутат ВР АРК ОСОБА_7 прийняв участь у голосуванні за прийняття очевидно неконституційних та незаконних рішень про проведення загальнокримського референдуму, створення нелегітимного державного утворення – Республіки Крим та входження невід'ємної частини території України – АРК та м. Севастополя до складу РФ, тим самим надав допомогу РФ та її представникам у проведенні підривної діяльності проти України. При цьому, судами встановлено, що дії ОСОБА_7 були вчинені на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканості України шляхом надання РФ допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, а тому доводи касаційної скарги в частині неможливості притягнення ОСОБА_7 до кримінальної відповідальності за його волевиявлення як депутата є неспроможними [50].

Помічники-консультанти депутатів. Згідно ч. 1 ст. 28 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», депутат може мати не більше 10 поміч-

ників-консультантів, які працюють у Верховній Раді АРК на громадських засадах [1], що у 2 рази перевищує граничну чисельність помічників-консультантів депутатів місцевих рад, та така чисельність є виправданою. Дослідним повтором цієї норми є п. 2 гл. 1 Положення про помічників-консультантів депутата Верховної Ради Республіки Крим [11]. Будь-яких матеріальних гарантій для цієї категорії осіб не передбачено, але було закріплено, що неприпустимо використання помічником-консультантом депутата свого статусу в особистих інтересах та у корисливих цілях; а також, офіційних бланків депутата (п. 3 гл. 2 [11]). Помічником-консультантом депутата може бути громадянин України, який досяг 18 років, має загальну середню, професійно-технічну або вищу освіту, вільно володіє державною мовою та постійно проживає в АРК (п. 6 гл. 1 [11]). Однак, правом на обладане робоче місце ця особа не була наділена, що ставить під сумнів ефективність її діяльності. Недоторканністю ця особа також не наділена: у випадках затримання, арешту, кримінального або адміністративного переслідування, накладеного судом, обшуку, допиту, особистого обшуку (крім випадків, коли це передбачено чинним законодавством для забезпечення безпеки інших осіб) помічника-консультанта депутата відповідні органи зобов'язані негайно повідомити про це депутата (п. 2 [11]). Був закріплений ускладнений порядок доступу до залів засідань ВР АРК та її Президії: він здійснюється лише у відповідності зі списками, що затверджені Головою ВР АРК. Помічники-консультанти депутатів включаються в списки після погодження Головою ВР АРК письмових клопотань депутатів (п. 3 гл. 3 [11]). Такі ускладнення вбачаються не виправданими, та не відповідають принципу гласності у діяльності ВР АРК.

За п.1 гл. 5, помічник-консультант заступника припиняє свою діяльність: у разі припинення повноважень заступника (з дня їх припинення); за письмовою заявою заступника; за особистим зверненням помічника-консультанта заступника; у разі набрання законної сили вироком суду про обвинувальний вирок щодо нього [11], за аналогією, останнє не передбачено ЗУ «Про статус депутатів місцевих рад».

Заробітна платня депутатів. Згідно ч. 2 ст. 29 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», оплата праці депутатів, які працюють на постійній основі у Верховній Раді АРК, здійснюється за рахунок коштів

бюджету АРК у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [1] (п. 2.1 [2]). Постановою КМУ від 09.03.2006 р. № 268 була затверджена Схема посадових окладів працівників органів ВР АРК, керівників і спеціалістів її апарату. Місячний посадовий оклад, керівника Секретаріату, керуючого справами ВР АРК – 2461 грн; першого заступника керівника Секретаріату – 2354 грн.; голови постійної комісії – 2247 грн, заступника керівника Секретаріату – 2194 грн, помічника голови – 928-957 грн, радника – 881-910 грн, помічника першого заступника, заступника Голови – 928-957 грн; консультанту – 817 грн; помічника керівника Секретаріату – 741-770 грн [33]. Слід зазначити, що низький рівень заробітних плат не дає змоги залучати та втримувати висококваліфіковані кадри, та не дає змоги сформувати високий престиж державної та муніципальної служби у суспільній свідомості, та є важливим фактором, що провокує корупцію. Але, для депутатів ВР АРК, що працюють на непостійній основі, заробітна платня взагалі не передбачена, чим депутати були поставлені в нерівні умови. Отже, неоплачувана депутатська діяльність потребує пасіонарних особистостей, здатних на самопожертву, пасіонарність, теорію якої було розроблено Л.М. Гумільовим, але в умовах пострадянської ринкової економіки подібний психологічний типаж має небагато шансів на успіх. Як свідчить практика місцевих рад України, за перебігом декількох років такої безкоштовної праці, мотивація депутатів суттєво знижується та к кінцю каденції настає вигорання та апатія. У зв'язку з вищевикладеним, постає питання – чи вправі суспільство вимагати від депутатів безкоштовної неоплачуваної праці.

Право на преміювання. За п. 2.1, преміювання голів постійних комісій, голови Контрольної комісії з питань приватизації зі статусом постійної комісії, голів інших комісії зі статусом постійної комісії здійснюється за розпорядженням Голови ВР АРК відповідно до їхнього особистого вкладу у загальні результати праці, а також до державних та професійних свят та до ювілейних дат у відповідності з Постановою КМУ від 9 березня 2006 р. № 268 [33] у межах коштів, що передбачені на преміювання в кошторисі видатків на забезпечення діяльності депутатів ВР АРК [2]. Однак, критерії ефективності діяльності депутатів ВР АРК нормативно не були визначені, що робить призначення преміювання лише на власний розсуд керівництва ВР АРК.

Згідно вищезгаданої Постанови № 268 [33] преміюються і депутати місцевих рад, що працюють в раді на звільненій основі. Між тим, преміювання депутатів місцевих рад України, що здійснюють повноваження в раді на непостійній основі, заборонено, відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 8 ЗУ «Про статус депутатів місцевих рад», згідно якої: «не приймати будь-яких гонорарів, подарунків, не отримувати винагород безпосередньо чи опосередковано за дії, пов'язані зі здійсненням ним депутатських повноважень», що слугує, з одного боку, важливою гарантією незалежності депутатів, насамперед, від керівництва рад, а з іншого, провокує корупцію та недбалість.

Право на матеріальну допомогу. Депутатам ВР АРК, що здійснюють свої повноваження на постійній основі, надається матеріальна допомога для вирішення соціально-побутових питань та допомога на оздоровлення при наданні щорічної відпустки у розмірі, що не перевищує середньомісячну заробітну платню [2]. Між тим, незвільнені депутати місцевих рад не мають права на матеріальну допомогу (п. 6 ч.1 ст. 8 ЗУ «Про статус депутатів місцевих рад»).

У 2010 р. ВО «Свобода» висувала пропозиції про реорганізацію «Верховної Ради АРК» у Кримську обласну раду, що, на думку представників цієї партії мало б дати пряму річну економію на фонді заробітної платні голів постійних комісій ВР АРК, які во всіх областях працюють на громадських засадах [3]. Однак вважаємо, що пониження рівня матеріальних гарантій діяльності депутатів ВР АРК було б хибним рішенням як з точки зору політичного престижу, так і з точки зору мотивування депутатів до плідної праці.

Відшкодування витатків, понесених депутатами на свою депутатську діяльність. Згідно ч. 2 ст. 27, у разі здійснення депутатських повноважень у робочий час депутат, який здійснює свої повноваження без відриву від виробничої або службової діяльності, на період проведення засідань ВР АРК та її органів, а також для здійснення інших повноважень, звільняється від виконання виробничих або службових обов'язків з відшкодуванням йому середньої заробітної плати за основним місцем роботи та інших витрат, пов'язаних з депутатською діяльністю, за рахунок коштів бюджету АРК [1]. Згідно ст. 24 Конституції АРК, ст. 6 ЗУ «Про ВР АРК», на час проведення засідань Верховної Ради АРК, постійних комісій ВР АРК, а також для здійснення

депутатських повноважень в інших випадках, депутат звільняється від виконання виробничих або службових обов'язків з відшкодуванням йому середньої заробітної плати за основним місцем роботи та інших витрат, пов'язаних з депутатською діяльністю, за рахунок коштів бюджету АРК [17] [18], однак не вказано, що компенсується втрачений заробіток самозайнятих осіб та підприємців. У відповідності до п. 3.3 Положення про забезпечення діяльності депутатів ВР АРК, Управління справами ВР АРК щомісячно здійснює виплату - компенсацію видатків, пов'язаних зі здійсненням депутатами своїх повноважень для роботи з виборцями (видатки на автотранспорт, поштові послуги, канцелярські товари та ін.), в розмірі 250 грн [2]. Вважаємо, що вартість оренди залу для звітування депутата перед виборцями також повинна відшкодовуватися депутату, у зв'язу з чим, пропонується внести зміни у ст. 32 ЗУ «Про статус депутатів місцевих рад», доповнивши її п.3 наступною змісту: «депутату відшкодовується за рахунок відповідної місцевої ради вартість оренди залу для звітування перед виборцями, за умови, що ціна оренди є економічно обґрунтованою, та за результатами звітування виборцями було визнано діяльність депутата за звітний період задовільною». Згідно ч. 2 ст. 34 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», витрати депутата, пов'язані з відрядженням, встановлюються відповідно до законодавства і відшкодовуються за рахунок коштів бюджету АРК, передбачених на утримання Верховної Ради АРК [1] (п. 2.2 [2]).

Згідно п.3.2, Верховна Рада АРК може направляти депутата у відрядження. Управління справами ВР АРК оплачує командирувальні видатки депутатам ВР АРК [2]. Згідно п. 4.2, депутатам, що здійснюють свої повноваження без відриву від виробничої або службової діяльності та не маючим постійного житла в м. Сімферополі, на час пленарних засідань Верховної Ради та для участі в роботі постійних комісій ВР АРК, депутатських фракцій ВР АРК Управління справами ВР АРК відшкодовуються видатки на проїзд до місця проведення засідання та обратно, добові, на проживання в розмірі вартості одностільного номеру в готелі «Москва» на підставі підтверджуючих документів. При проживанні депутата, що здійснює свої повноваження без відриву від виробничої або службової діяльності, в готельному номері, вартість якого перевищує вартість одностільного номеру в готелі

«Москва», різниця відшкодовується депутатом [2]. Таким чином, у питаннях призначення матеріальних гарантій депутати поставлені у нерівні умови, оскільки депутати, що здійснюють свою діяльність на постійній основі, наділені суттєво більшим обсягом прав.

17. Юридична відповідальність депутатів

Відповідно до пп. «б» п.1 ч.1 ст. 4 втратившого чинність ЗУ «Про засади запобігання і протидії корупції», депутати Верховної Ради АРК є суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення [14]. Згідно п. 1 ч.1 ст. 3 чинного ЗУ «Про запобігання корупції», суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону, є: особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, серед яких: а) Голова Верховної Ради АРК; б) депутати Верховної Ради АРК [49].

Підстави та порядок дострокового припинення повноважень депутатів. За п. 5 мотивувальної частини Рішення КСУ від 27 травня 2008 р. № 11-рп/2008, було визнано, що порядок та умови припинення повноважень депутатів ВР АРК, повинні визначатися законом [35]. Згідно ч.1 ст.4 ЗУ «Про статус депутата Верховної Ради АРК», у разі: 1) складання повноважень за його особистою заявою; 2) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього; 3) визнання його судом недієздатним або безвісно відсутнім; 4) припинення громадянства України або вибуття на постійне місце проживання за межі України; 5) якщо протягом двадцяти днів з дня виникнення обставин, які призводять до порушення вимог щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності, ці обставини ним не усунуто; 6) його смерті [1]. Згідно ч. 2 ст. 4 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», рішення про дострокове припинення повноважень депутата у випадках, передбачених пунктами 1, 4 частини першої цієї статті, приймається Верховною Радою АРК, а у випадку, передбаченому п. 5 ч. 1 цієї статті, – судом [1]. Згідно ч. 3 ст. 4, рішення про дострокове припинення повноважень депутата приймається більшістю голосів депутатів від загального складу Верховної Ради АРК за поданням постійної комісії Верховної Ради АРК, до компетенції якої належать питання депутатської діяльності і депутатських повноважень, та оформляється постановою. Повноваження депутата припиняються з дня, визначе-

ного цією постановою [1]. Згідно ч. 5 ст. 4 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», у разі набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо депутата, визнання судом депутата недієздатним або безвісно відсутнім його повноваження припиняються з дня набрання законної сили рішенням суду, а в разі його смерті – з дня смерті, засвідченої свідоцтвом про смерть [1]. Згідно ст. 6 ЗУ «Про ВР АРК», повноваження депутата ВР АРК припиняються достроково за рішенням Верховної Ради АРК у випадках: 1) складення повноважень за його особистою заявою; 2) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього; 3) визнання його судом недієздатним або безвісно відсутнім; 4) припинення громадянства України або вибуття на постійне місце проживання за межі України; 5) відкликання виборцями; 6) смерті; 7) в інших випадках, передбачених чинним законодавством [18]. Зайняття депутатом посади, не сумісної з депутатським мандатом, тягне за собою припинення його повноважень з моменту зайняття такої посади (ст. 6 ЗУ «Про ВР АРК» [18]). Згідно п. 2 резолютивної частини Рішення КСУ від 27 травня 2008 р. № 11-рп/2008, було визнано такими, що не відповідають Конституції України, положення: ч.ч. 3, 4, 5 ст. 7 ЗУ «Про ВР АРК» у частині надання права достроково припинити повноваження депутата ВР АРК за рішенням вищого керівного органу політичної партії (виборчого блоку політичних партій), за виборчим списком політичної партії (виборчого блоку політичних партій) якої він був обраний депутатом, з «інших підстав, встановлених вищим керівним органом політичної партії (виборчого блоку політичних партій)» [35]. За п.1 Рішення КСУ від 21 грудня 2001 р. № 19-рп/2001, було визнано неконституційними положення ЗУ «Про ВР АРК»: ч. 3 ст. 5, за яким «депутати ВР АРК не можуть одночасно бути членами Ради міністрів АРК, представником Президента в АРК»; ч. 7 ст. 6, зайняття депутатом посади, не сумісної з депутатським мандатом, тягне за собою припинення його повноважень, стосовно членів Ради міністрів АРК, представника Президента України в АРК [43].

Порядок відкликання депутатів виборцями. Як зазначено у Рішенні КСУ від 27 травня 2008 р. № 11-рп/2008, підстави та порядок відкликання депутатів Верховної Ради АРК, Конституцією України не визначені [35], що суттєвою прогалиною. Згідно ст. 7 ЗУ «Про ВР АРК», підставами для відкликання виборцями обраного ними депутата є:

1) порушення депутатом Конституції і законів України, інших актів законодавства України, Конституції та нормативно-правових актів АРК; 2) незадовільне виконання депутатських обов'язків, визначених цим Законом та іншими законами України; 3) використання депутатського мандата в особистих та корисливих цілях, систематичне порушення норм етики і моралі [18; 5, с. 75], але така підстава, як втрата довір'я виборців не була закріплена.

Підстави та порядок примусового дострокового припинення повноважень (розпуску) Верховної Ради АРК. Згідно ч. 1 ст. 22 Конституції АРК, ст. 4 ЗУ «Про ВР АРК», повноваження Верховної Ради АРК можуть бути припинені Верховною Радою України достроково на підставах та в порядку, визначених Конституцією України [18] [17] [8, с. 90]. Ці підстави були визначені у ч.2 ст. 27 Регламенту ВР АРК, а саме: прийняття нормативно-правових та інших актів Верховної Ради з порушенням вищезазначених вимог у відповідності з п. 28 ст. 85 Конституції України є підставою для дострокового припинення повноважень Верховної Ради АРК [7]. За ст. 13 ЗУ «Про Автономну Республіку Крим», повноваження ВР АРК можуть бути достроково припинені у разі, якщо вона: 1) порушила Конституцію України і закони України та не приводить свої рішення у відповідність з ними; 2) прийняла рішення, спрямоване на порушення територіальної цілісності України, самочинну зміну її державно-територіального устрою; 3) не може протягом двох місяців з дня обрання не менш як двох третин депутатів від кількісного складу ВР АРК, визначеного виборчим законодавством, сформувати Уряд АРК. Рішення про дострокове припинення повноважень ВР АРК і призначення нових виборів цієї Ради приймає Верховна Рада України [48]. При цьому, можливість саморозпуску для цього органу нормативно не була передбачена. За ст. 136 Конституції України, припинення повноважень Верховної Ради АРК має наслідком припинення повноважень її депутатів [39] [5, с. 75]. Згідно ч. 4 ст. 3 ЗУ «Про статус депутата ВР АРК», та ст. 24 Конституції АРК [18], ст. 6 ЗУ «Про ВР АРК» [17], у разі дострокового припинення повноважень Верховної Ради АРК повноваження депутатів припиняються одночасно з припиненням повноважень Верховної Ради АРК [1]. Порядок розгляду Верховною Радою України питання про дострокове припинення повноважень ВР АРК врегульований у ст. ст. 237-239 Регламенту

Верховної Ради України [52]. У відповідності з п.1 Постанови Верховної Ради України від 15 березня 2014 р. № 891-VII, повноваження Верховної Ради Автономної Республіки Крим були припинені достроково [12; 50], що тягне за собою припинення депутатських повноважень всіх її депутатів, та їхніх помічників-консультантів, а не ВР АРК в цілому, як юридичної особи публічного права.

18. Перспективи подальших досліджень з даної теми

Слід відмітити, що у 2023 р. Верховна Рада України задекларувала поновлення діяльності ВР АРК, однак, подальші перспективи щодо поновлення діяльності ВР АРК та її депутатів потребують подальшого наукового вивчення.

19. Висновки

1. Зроблено висновок про те, що правовий статус депутатів ВР АРК представляє собою нетипове для правової системи України явище, так як в ньому простежуються суттєві відмінності за рядом ознак від правового статусу народних депутатів Верховної Ради України, та від правового статусу депутатів місцевих рад України, хоча має з ними багато спільного. Особливо багато спільних рис простежується з правовим статусом депутатів місцевих рад. На цій підставі було зроблено висновок, що правовий статус депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим утворює окрему систему правового статусу регіональних депутатів України. Також зроблено висновок про те, що має місце деяка невизначеність правового статусу депутатів ВР АРК, яка є наслідком від деякої невизначеності правового статусу самої АРК, оскільки автономне утворення в унітарній державі є нетиповим явищем для світової практики. Відмічається, що депутати ВР АРК не є державними або муніципальними службовцями та не є представниками державної влади.

2. Зроблено висновок про те, що правовий статус депутатів ВР АРК за рядом ознак нагадує правовий статус депутатів законодавчих (представницьких) органів державної влади суб'єктів РФ, що пояснюється тим, що нормативно-правова база АРК у період з 1993 р. по 1998 р. зазнала вплив права РФ. Це стосується Конституції Республіки Крим від 6 травня 1992 року. Зокрема, вказана подібність знаходить прояв

в суттєво вищим рівні гарантій депутатської діяльності, ніж у депутатів місцевих рад України, але який значно нижчий, ніж у народних депутатів Верховної Ради України. Однак, на відміну від законодавчих (представницьких) органів державної влади суб'єктів РФ, правовий статус депутатів ВР АРК, гарантії їхньої діяльності, починаючи з 1998 р., не визначається ВР АРК самостійно, а набули детальної регламентації саме нормативно-правовими актами Верховної Ради України.

3. Виділено ряд етапів історичної еволюції правового статусу депутатів ВР АРК:

1) етап відокремлення від загального правового статусу народного депутата СРСР (1989-1991), на цьому етапі функціонує Кримська обласна рада народних депутатів;

2) етап закріплення регіонального правового статусу депутатів (1991-1992), на цьому етапі функціонує Верховна Рада Кримської АРСР;

3) етап самостійної регламентації (1992-1998), функціонує Верховна Рада Республіки Крим;

4) етап остаточного закріплення у правовому полі України (1998-2014), характеризується приведенням правового статусу депутатів до законодавства України та суттєвим зменшенням обсягу гарантій їхньої діяльності. На цьому етапі функціонує Верховна Рада АРК;

5) етап «замороженого» функціонування ВР АРК (2014 – по сей час). На цьому етапі депутатський корпус не формується, а будь-яка депутатська діяльність не здійснюється.

4. Зроблено висновок, що мандат депутатів ВР АРК є імперативним, але партійність якого була згодом скасована. Дійдено до висновку, що саме такий характер депутатського мандату у сучасних умовах є найбільш оптимальним.

5. Зроблено висновок про те, що так формулювання, як: «депутат АРК має всю повноту прав» було запозичене зі ст.30 Закону УРСР від 07.12.1990 р. № 533-ХІІ «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування», але, як у 2024 році було показано нами [53] на прикладі ДМР, та, у сучасних умовах таке формулювання є недоречним, оскільки, починаючи з 1996 р. Ради більш не наділені всією повнотою влади в державі. Окрім того, влада автономії АРК також була відділена від державної влади України. Тому, зауважено,

що вищезазначена норма повинна або бути скасована, або наповнена реальним змістом.

6. Зроблено висновок про те, що нормативно-правові акти АРК, які регулюють правовий статус депутатів АРК, у багатьох випадках дослівно дублюють законодавчі акти України, які, в свою чергу, також дослівно повторюють одне одного. На окремі дослівні повтори звертав увагу Г.Г. Абасов [5, с. 87]. Загалом, нормативно-правова база діяльності ВР АРК на сьогодні є у значній мірі застарілою.

7. Відмічено, що організаційна структура ВР АРК подібна до обласної ради, зокрема, у ВР АРК відсутня посада секретаря ради, як це характерно саме для районних в областях та обласних рад України.

8. Встановлено, що на відміну від переважної більшості місцевих рад України, у ВР АРК був прийнятий порядок відшкодування понесених депутатами видатків у зв'язку з їхньою депутатською діяльністю, та таке відшкодування їм виплачувалося. Зазначено, що розміри посадових окладів у ВР АРК були встановлені на дуже низькому рівні, а голови фракцій взагалі не мали права на отримання заробітної платні.

9. Зазначено, що депутати ВР АРК звільнені від проходження строкової військової служби та мають відстрочку під час мобілізації, на відміну від депутатів місцевих рад України. Однак, за відсутності з 2014 р. обраного депутатського корпусу ВР АРК, це право залишилося нереалізованим. Загалом, можна дійти до висновку, що обсяг гарантій депутатів ВР АРК наближається до обсягу гарантій депутатів законодавчих (представницьких) органів державної влади суб'єктів РФ, а у деяких випадках і перевищує його (наприклад, право на відстрочку під час мобілізації).

10. Аргументовано, що нормативно-правова база правового статусу депутатів ВР АРК може бути використана у якості доробку для підвищення рівня гарантій депутатів місцевих рад України, особливо обласних, районних та міських рад, діяльність яких обтяжена великим обсягом поточної роботи.

11. Відмічено, що після подій 2014 року ВР АРК, вибори до цього органу не призначаються та не проводяться. Встановлено, що ВР АРК у 2022 р. була знята з обліку у реєстрі ЄДРПОУ, однак, нормативно-правовий акт, на підставі якого даний орган мав би бути ліквідований де-юре, не публікувався. З цього можна зробити висновок, що

у період з 2014 по 2022 роки ВР АРК як юридична особа ще існувала де юре. Однак, разом з тим, норми що регулюють правовий статус ВР АРК у Конституції та у законодавстві України до сього часу не скасовувалися, що дає змогу зробити висновок, що ВР АРК має на сьогодні має до кінця невизначений та суперечливий правовий статус.

Список літератури:

1. Закон України від 22.12.2006 р. № 533-V «Про статус депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим» (зі зм. та доп.) // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2007, № 14, ст.168. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-16>. (дата звернення: 15.05.2025).
2. Положение об обеспечении деятельности депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым. Утверждено Постановлением Верховной Рады Автономной Республики Крым от 17 сентября 2003 г. № 679-3/03 «О Положении об обеспечении деятельности депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым» (с изм. и доп.) // *Сборник нормативно-правовых актов Автономной Республики Крым от 10.11.2003 г., № 9, ст. 732*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/krym/card/rb0679002-03>. (дата звернення: 15.05.2025).
3. «Свобода» хочет изменить статус Крыма с автономного на областной. Новостная статья от 15.02.2013 г. URL: <http://gazeta.ua/ru/articles/politics/svoboda-hochet-izmenit-status-kryma-s-avtonomnogo-na-oblastnoj/482635> >Gazeta.ua (дата звернення: 15.05.2025).
4. Адельсеїтова А.Б. Організаційно-правові питання діяльності Верховної Ради Автономної Республіки Крим: дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Київський національний економічний ун-т ім. В. Гетьмана. – К., 2007. – 217 с.
5. Абасов Г.Г. Конституційно-правовий статус Верховної Ради Автономної Республіки Крим: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2004. – 158 с.
6. Корольова-Борсоді Н.В. Правове регулювання виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 203 с.
7. Регламент Верховной Рады Автономной Республики Крым. Утвержден Постановлением Верховной Рады Автономной Республики Крым от 30 июня 1998 г. №109-II «О Регламенте Верховной Рады Автономной Республики Крым». (с изм и доп.) // *Сборник нормативно-правовых актов Автономной Республики Крым от 06. 1998 г., № 6, ст. 388*. (дата звернення: 15.05.2025).
8. Кичун В.І. Конституційно-правові основи взаємовідносин вищих органів влади України і Автономної Республіки Крим: дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / В.І. Кичун; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2001. – 194 с.
9. Закон України від 10.07.2010 р. № 2487-VI «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських,

селищних, міських голів» (зі зм. та доп.). // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2010, № 35-36, ст.491. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2487-17> (дата звернення: 15.05.2025).

10. Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-ХІІ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (зі зм. та доп.). // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1993, № 44, ст.416. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12 (дата звернення: 15.05.2025).

11. Постановление Верховной Рады Автономной Республики Крым от 18 апреля 2007 года № 430-5/07 «О Положении о помощниках-консультантах депутата Верховной Рады Республики Крым» (зі зм. та доп.). // *Сборник нормативно-правовых актов Автономной Республики Крым*, 2007 г., № 4, ст. 317; (дата звернення: 15.05.2025).

12. Постанова Верховної Ради України від 15 березня 2014 року № 891-VII «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим» // *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 14, ст.324. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/891-18#Text> (дата звернення: 15.05.2025).

13. Неделько О.О. Взаємовідносини органів представницької та виконавчої влади в Автономній Республіці Крим: конституційно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / О.О. Неделько. – Х., 2004. – 219 с.

14. Закон України від 07.04.2011 р. № 3206-VI «Про засади запобігання і протидії корупції» (зі зм. та доп.). // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2011, № 40, ст.404. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17#Text> (дата звернення: 15.05.2025).

15. Рішення Конституційного Суду України від 20 травня 2004 р. № 12-рп/2004 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положення частини четвертої статті 12 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо сумісності посади сільського, селищного, міського голови з мандатом депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим (справа щодо сумісності посади сільського, селищного, міського голови з мандатом депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим) // *Офіційний вісник України* від 18.06.2004 – 2004 р., № 22, стор. 70, стаття 1516, код акта 29023/2004.

16. Постанова ЦВК від 28 жовтня 2020 р. № 433 «Про Роз'яснення щодо порядку реєстрації обраних депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у місті, сільських, селищних рад, сільських, селищних, міських голів» (зі зм.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0433359-20#Text> (дата звернення: 15.05.2025).

17. Конституція Автономної Республіки Крим. Прийнята на другій сесії Верховної Ради Автономної Республіки Крим 21 жовтня 1998 року (зі зм. та доп.). // *Відомості Верховної Ради України* 1999 р., № 5, стаття 43. URL: (дата звернення: 15.05.2025).

18. Закон України від 10.02.1998 р. № 90/98-ВР «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим» (зі зм. та доп.). // *Відомості Верховної Ради*

України (БВР), 1998, № 29, ст. 191. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90/98-вр#Text> (дата звернення: 15.05.2025).

19. Постанова ЦВК від 28 липня 2020 року № 148 «Про форми переліків місцевих рад із зазначенням адміністративно-територіальних одиниць, що входять до їх складу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148359-20#Text>. (дата звернення: 15.05.2025).

20. Смірнова Є.В. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим в Україні: історія становлення (1991 – 2000 рр.): Дисертація на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень. – Харків, 2002. – 172 с.

21. Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року № 396-IX (зі змі. та доп.). // *Відомості Верховної Ради України (БВР)*, 2020, № 7, № 8, № 9, ст.48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 18.04.2025).

22. Закон України від 01.07.2021 р. № 1616-IX «Про корінні народи України» (зі змі. та доп.) // *Відомості Верховної Ради (БВР)*, 2021, № 38, ст. 319. (дата звернення: 15.05.2025).

23. Закон України від 5 квітня 2001 року № 2365-III «Про політичні партії в Україні» (зі змі. та доп.). // *Відомості Верховної Ради України (БВР)*, 2001, № 23, ст. 118.

24. Яриш О.Н., Серьогін В.О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. – Харків: Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. – 531 с.

25. Федоренко В.Л. Конституційне право України: підруч. / До 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України / В.Л. Федоренко. – К.: Видавництво «Ліра». – 2016. – 616 с.

26. Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII «Про державну службу» (зі змі. та доп.). // *Відомості Верховної Ради (БВР)*, 2016, № 4, ст.43.

27. Опендатов. Управління справами верховної ради автономної республіки крим. Код ЄДРПОУ 25986657. Час витягу з ЄДР: 11 квітня 2023 р., 11:04. Стан: Зареєстровано. Код ЄДРПОУ 25986657. Основний вид діяльності: 84.11 Державне управління загального характеру. Анульоване свідоцтво ПДВ. Номер свідоцтва - 259866501291, станом на: 05.08.2023 р. URL: <https://opendatabot.ua/c/25986657> (дата звернення: 11.04.2025).

28. Положення про порядок надання службових жилих приміщень і користування ними в Українській РСР, затверджене постановою Ради Міністрів УРСР від 04.02.1988 р. № 37 (зі змі. та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-88-п#Text> (дата звернення: 15.05.2025 р.).

29. Опендатов. Рахункова палата верховної ради автономної республіки крим. Код ЄДРПОУ 25626692. Час витягу з ЄДР: 29 квітня 2023 р. Повна назва: Рахункова палата верховної ради автономної республіки крим. Стан: Зареєстровано. URL: <https://opendatabot.ua/c/25626692>

30. Юконтрол. ВЕРХОВНАЯ РАДА АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ КРЫМ. Дата оновлення: 21.05.2022. ЄДРПОУ 00032721. URL:

https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/00032721/ (дата звернення: 29.04.2025).

31. Закон України від 7 червня 2001 року № 2493-III «Про службу в органах місцевого самоврядування» (зі зм. та доп.) // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 33, ст. 175. (дата звернення: 15.05.2025).

32. Рекомендація 1455 (2000) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Репатріація та інтеграція кримських татар» від 05.04.2000 року (13-е засідання). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_600#Text (дата звернення: 15.05.2025).

33. Постанова КМ України від 09.03.2006 р. № 268 «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів» (із зм. та доп.). // *Офіційний вісник України* від 22.03.2006 — 2006 р., № 10, стор. 245, стаття 632, код акта 35522/2006. (дата звернення: 15.05.2025).

34. Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (зі зм. та доп.). // *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 26, ст. 892. (дата звернення: 15.05.2025).

35. Рішення Конституційного Суду України від 27 травня 2008 р. №11-рп/2008 у справі за конституційними поданнями 56 та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та місцевих рад» // *Офіційний вісник України офіційне видання* від 13.06.2008 р., № 40, стор. 36, стаття 1328, код акту 43225/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-08#Text> (дата звернення: 15.05.2025).

36. Оpendatabot. УПРАВЛІННЯ СПРАВАМИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ. Код ЄДРПОУ 25986657. Час витягу з ЄДР 18 лютого 2025 р. URL: <https://opendatabot.ua/c/25986657?from=search> (дата звернення: 18.02.2025).

37. Юконторол. ВЕРХОВНАЯ РАДА АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ КРЫМ. Дата оновлення 21.05.2022. ЄДРПОУ 00032721. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/00032721/ (дата звернення: 18.02.2025).

38. Закон Української РСР від 12.02.1991 р. № 712-XII «Про відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки» (із зм. та доп.) // *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*, 1991, № 9, ст. 84. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/712-12#Text> (дата звернення: 15.05.2025).

39. Конституція України. Прийнята 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. (зі зм. та доп.). // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. (дата звернення: 15.05.2025).

40. Конституційна юрисдикція: підручник / Ю.Г. Барабаш, І.І. Дахова, О.П. Євсєєв та ін. / за ред. Ю.Г. Барабаша, А.О. Селіванова. – Х.: Право, 2012. – 168 с.

41. Постанова Верховної Ради України від 23 серпня 2023 р. № 3333-IX «Про Заяву Верховної Ради України про пріоритетні напрями державної політики України у сфері деокупації, реінтеграції і відновлення Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» // *Офіційний вісник України* від 10.10.2023 – 2023 р., № 82, стор. 10, стаття 4702, код акта 120213/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3333-20#Text> (дата звернення: 15.05.2025).

42. Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (зі зм. та доп.). // *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 26, ст.892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 15.05.2025).

43. Рішення Конституційного Суду України 21 грудня 2001 р. № 19-рп/2001 у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 5, частини сьомої статті 6 Закону України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим» (справа щодо сумісності мандата депутата Верховної Ради АРК з іншими видами діяльності) // *Офіційний вісник України* від 25.07.2003 — 2003 р., № 28, стор. 112, стаття 1380, код акта 25733/2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-01#Text> (дата звернення: 15.05.2025).

44. Конституційне право України. Академічний курс: підручник: У 2 т. / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – Київ: Юридична думка. 2008. – 800 с.

45. Адельсєйтова А.Б. (2010). Сесія як основна організаційно-правова форма діяльності Верховної Ради Автономної Республіки Крим / А.Б. Адельсєйтова // *Держава і право*. – 2010. – Вип. 50. – С. 191-196. – Бібліогр.: 3 назв. – укр.

46. Швачка Г.О. Правова природа нормативних актів Автономної Республіки Крим / Ганна Олександрівна Швачка / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого: Дис. ... канд. юрид. наук. – Харків, 2004. – 191 с.

47. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2024 р. № 560 «Про затвердження Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період» (зі зм. та доп.). // *Офіційний вісник України* від 03.06.2024 — 2024 р., № 49, стор. 40, стаття 2979, код акта 124920/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2024-п#Text> (дата звернення: 15.05.2025).

48. Закон України від 17 березня 1995 року № 95/95-ВР «Про Автономну Республіку Крим» (зі зм. та доп.). // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1995, № 11, ст.69. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95/95-вр#Text> (дата звернення: 15.05.2025).

49. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції» (зі зм. та доп.). // *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 49, ст.2056. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18 (дата звернення: 15.05.2025).

50. Постанова Верховного Суду колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 20 грудня 2023 р. Справа № 759/22254/19. URL: https://protocol.ua/ru/postanova_kks_vp_vid_20_12_2023_roku_u_sprav_i_759_22254_19/ (дата звернення: 15.05.2025).

51. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри./ Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, А.А. Мелешевич. – Київ : Ваіте, 2021. – 528 с.

52. Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI «Про Регламент Верховної Ради України» (зі зм. та доп.). // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2010, № 14-15, № 16-17, ст.133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1861-17#Text> (дата звернення: 15.05.2025).

53. Кислун В.В. Проблеми правового статусу депутатів Одеської міської ради та можливі шляхи їх вирішення. // *Scientific Collection «InterConf+»*, 50(221): *with the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference «Scientific Goals and Purposes in XXI Century» (October19-20, 2024; Seattle, USA) / comp. by LLC SPC «InterConf». Seattle: ProQuest LLC, 2024. – 458 p. ISSN: 2709-4685. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.10.2024>. P. 147-169.*

References:

1. Law of Ukraine dated December 22, 2006. No. 533-V “About the status of the deputy of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea” (same and additional) // *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 2007, No. 14, art. 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-16>. (date of access: 15.05.2025).

2. Regulation on ensuring the activities of deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea. Approved by the Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea dated September 17, 2003 No. 679-3/03 "On the Regulation on Ensuring the Activities of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea" (same and additional) // *Collection of normative legal acts of the Autonomous Republic of Crimea dated November 10, 2003, No. 9, Art. 732*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/krym/card/rb0679002-03> (date of access: 15.05.2025).

3. "Svoboda" wants to change the status of Crimea from autonomous to regional. 02/15/2013. URL: http://gazeta.ua/ru/articles/politics/_svoboda-hochet-izmenit-status-kryma-s-avtonomnogo-na-oblastnoj/482635">Gazeta.ua (date of access: 15.05.2025).

4. Adelseitova A.B. Organizational and legal nutrition of the activities of the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea: dis... cand. legal Sciences: 12.00.02 / Kiev National Economic University named after. V. Getman. - K., 2007 - 217 p. (in Ukrainian).

5. Abasov G.G. Constitutional and legal status of the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea: Diss ... Candidate of Law: 12.00.02 / NAS

of Ukraine; Institute of State and Law named after V.M. Koretsky. – K., 2004. – 158 p. (in Ukrainian).

6. Koroleva-Borsodi N.V. Legal regulation of elections of deputies of the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea: Diss ... Candidate of Law: 12.00.02 / Kyiv National University named after Taras Shevchenko. – K., 2005. – 203 p. (in Ukrainian).

7. Regulations of the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea. Approved by the Resolution of the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea dated June 30, 1998 No. 109-II “On the Regulations of the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea”. (with amendments and additions) // *Collection of normative and legal acts of the Autonomous Republic of Crimea from 06. 1998, No. 6, p. 388.* (date of access: 15.05.2025).

8. Kichun V.I. Constitutional and legal foundations of the relations between the highest authorities of Ukraine and the Autonomous Republic of Crimea: dis... cand. jurid. sciences: 12.00.02 / V.I. Kichun; National Jurid. Acad. of Ukraine named after Ya. Mudry. – Kh., 2001. – 194 p. (in Ukrainian).

9. Law of Ukraine dated 10.07.2010 No. 2487-VI “On elections of deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils and village, settlement, city mayors” (with amendments and additions). // *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 2010, No. 35-36, p. 491.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2487-17> (date of access: 15.05.2025).

10. Law of Ukraine “On Mobilization Preparation and Mobilization” of October 21, 1993 No. 3543-XII (as amended and supplemented) // *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 1993, No. 44, p. 416.* URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12 (date of access: 15.05.2025).

11. Resolution of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea dated April 18, 2007 No. 430-5/07 “On the Regulations on Assistants-Consultants of a Deputy of the Verkhovna Rada of the Republic of Crimea” (as amended and supplemented). // *Collection of Regulatory Acts of the Autonomous Republic of Crimea, 2007, No. 4, p. 317.* (date of access: 15.05.2025).

12. Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated March 15, 2014 No. 891-VII “On the Early Termination of the Powers of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea” // *Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR), 2014, No. 14, p. 324.* (date of access: 15.05.2025).

13. Nedelko O.O. Relations between the bodies of representative and executive power in the Autonomous Republic of Crimea: constitutional and legal aspect: dissertation. ... candidate of legal sciences: special 12.00.02 / O.O. Nedelko. – Kh., 2004. – 219 p.

14. Law of Ukraine dated 07.04.2011 No. 3206-VI “On the principles of preventing and combating corruption” (as amended and supplemented). // *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 2011, No. 40, p. 404.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17#Text> (date of access: 15.05.2025).

15. Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated May 20, 2004 No. 12-rp/2004 in the case on the constitutional submission of 50 people's deputies of Ukraine on the official interpretation of the provision of part four of

Article 12 of the Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine" regarding the compatibility of the position of village, settlement, city mayor with the mandate of a deputy of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea (case regarding the compatibility of the position of village, settlement, city mayor with the mandate of a deputy of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea) // *Official Gazette of Ukraine* dated 18.06.2004 – 2004, No. 22, p. 70, article 1516, act code 29023/2004. (date of access: 15.05.2025).

16. Resolution of the Central Election Commission dated October 28, 2020. No. 433 "On Clarifications on the Procedure for Registration of Elected Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Regional, District, City, District Councils in the City, Village, Settlement Councils, Village, Settlement, City Mayors" (as amended). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0433359-20#Text> (date of access: 15.05.2025).

17. Constitution of the Autonomous Republic of Crimea. Adopted at the Second Session of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea on October 21, 1998 (as amended and supplemented). // *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine* 1999, No. 5, Article 43. URL: (date of access: 15.05.2025).

18. Law of Ukraine "On the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea" dated February 10, 1998. No. 90/98-BP (with amendments and supplements) // *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 1998, No. 29, p. 191. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90/98-bp#Text> (date of access: 15.05.2025).

19. Resolution of the Central Election Commission of July 28, 2020 No. 148 "On the forms of lists of local councils with an indication of the administrative-territorial units that are part of them". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148359-20#Text> (date of access: 15.05.2025).

20. Smirnova E.V. Constitutional and legal status of the Autonomous Republic of Crimea in Ukraine: history of formation (1991 – 2000): Dissertation for the degree of candidate of legal sciences: 12.00.01 – theory and history of state and law; history of political and legal doctrines. – Kharkiv, 2002. – 172 p. (in Ukrainian).

21. Electoral Code of Ukraine dated December 19, 2019 No. 396-IX (as amended and supplemented). // *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 2020, No. 7, No. 8, No. 9, p. 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (date of access: 15.05.2025).

22. Law of Ukraine dated July 1, 2021 No. 1616-IX "On the Indigenous Peoples of Ukraine" (as amended and supplemented) // *Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR)*, 2021, No. 38, p. 319.

23. Law of Ukraine dated April 5, 2001 No. 2365-III "On Political Parties in Ukraine" (as amended and supplemented). // *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 2001, No. 23, p. 118.

24. Yarmysh O.N., Seryogin V.O. State Building and Local Self-Government in Ukraine: Textbook. – Kharkiv: Publishing House of the National University of Internal Affairs, 2002. – 531 p. (in Ukrainian).

25. Fedorenko V.L. Constitutional Law of Ukraine: Textbook. / To the 20th anniversary of the Constitution of Ukraine and the 25th anniversary of Ukraine's

independence / V.L. Fedorenko. – K.: Publishing house "Lira". - K., 2016. – 616 p. (in Ukrainian).

26. Law of Ukraine dated December 10, 2015 No. 889-VIII "On Civil Service" (as amended and supplemented). // *Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR)*, 2016, No. 4, p. 43.

27. Opendatabot. Management of the affairs of the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea. EDRPOU code 25986657. Time of extract from the EDR: April 11, 2023. URL: <https://opendatabot.ua/c/25986657> (date of access: 11.04.2023).

28. Regulations on the procedure for providing official residential premises and their use in the Ukrainian SSR, approved by the resolution of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR dated 04.02.1988 No. 37 (as amended and supplemented). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-88-п#Text> (date of access: 15.05.2025).

29. Opendatabot. Accounting Chamber of the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea. EDRPOU code 25626692. Time of extract from the EDR: April 29, 2023. URL: <https://opendatabot.ua/c/25626692>. (date of access: 29.04.2023).

30. Youcontrol. SUPREME COUNCIL OF THE AUTONOMOUS REPUBLIC OF CRIMEA. Update date: 05/21/2022. EDRPOU 00032721. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/00032721/ (access date: 29.04.2023).

31. Law of Ukraine dated June 7, 2001 No. 2493-III "On Service in Local Self-Government Bodies" (as amended and supplemented) // *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 2001, No. 33, p. 175. (date of access: 15.05.2025).

32. Recommendation 1455 (2000) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe "Repatriation and Integration of Crimean Tatars" dated April 5, 2000 (13th meeting). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_600#Text (date of access: 15.05.2025).

33. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 9, 2006 No. 268 "On streamlining the structure and conditions of remuneration of employees of the apparatus of executive authorities, prosecutor's offices, courts and other bodies" (as amended and supplemented) // *Official Gazette of Ukraine dated 22.03.2006 – 2006, No. 10, p. 245, article 632, act code 35522/2006*. (date of access: 15.05.2025).

34. Law of Ukraine dated April 15, 2014 No. 1207-VII "On ensuring the rights and freedoms of citizens and the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine" (as amended and supplemented). // *Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR)*, 2014, No. 26, article 892. (date of access: 15.05.2025).

35. Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated May 27, 2008 No. 11-rp/2008 in the case of constitutional submissions of 56 and 48 people's deputies of Ukraine on the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of certain provisions of the laws of Ukraine as amended by the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Status of Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and Local Councils" // *Official Gazette of Ukraine, official publication of 06/13/2008*,

No. 40, p. 36, article 1328, act code 43225/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-08#Text> (date of access: 15.05.2025).

36. Opendatabot. MANAGEMENT OF THE AFFAIRS OF THE VERKHOVNAYA RADA OF THE AUTONOMOUS REPUBLIC OF CRIMEA. EDRPOU code 25986657. Time of extract from the Unified State Register February 18, 2025. URL: <https://opendatabot.ua/c/25986657?from=search> (date of access: 18.02.2025).

37. Youcontrol. SUPREME COUNCIL OF THE AUTONOMOUS REPUBLIC OF CRIMEA. Update date 05/21/2022. EDRPOU 00032721. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/00032721/ (date of access: 02/18/2025).

38. Law of the Ukrainian SSR of February 12, 1991 No. 712-XII “On the Restoration of the Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic” (as amended and supplemented) // *Bulletin of the Supreme Soviet of the Ukrainian SSR (VVR), 1991, No. 9, p. 84*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/712-12#Text> (date of access: 15.05.2025).

39. Constitution of Ukraine. Adopted on 28.06.1996 No. 254k/96-VR. (as amended and supplemented). // *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 1996, No. 30, p. 141*. (date of access: 15.05.2025).

40. Constitutional jurisdiction: textbook / Yu.G. Barabash, I.I. Dakhova, O.P. Yevseev and others / edited by Yu.G. Barabash and A.O. Selivanov. – Kh.: Pravo, 2012. – 168 p. (in Ukrainian).

41. Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine of August 23, 2023 No. 3333-IX “On the Declaration of the Verkhovna Rada of Ukraine on the priority directions of the state policy of Ukraine in the field of de-occupation, reintegration and restoration of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol” // *Official Gazette of Ukraine dated 10.10.2023 — 2023, No. 82, p. 10, article 4702, act code 120213/2023*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3333-20#Text> (date of access: 15.05.2025).

42. Law of Ukraine dated April 15, 2014 No. 1207-VII “On ensuring the rights and freedoms of citizens and the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine” (as amended and supplemented). // *Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR), 2014, No. 26, p. 892*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (date of access: 15.05.2025).

43. Decision of the Constitutional Court of Ukraine of December 21, 2001 No. 19-rp/2001 in the case on the constitutional submission of the President of Ukraine on the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Part Three of Article 5, Part Seven of Article 6 of the Law of Ukraine “On the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea” (case on the compatibility of the mandate of a deputy of the Verkhovna Rada of the ARC with other types of activity) // *Official Gazette of Ukraine of July 25, 2003 – 2003, No. 28, p. 112, article 1380, act code 25733/2003*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-01#Text> (date of access: 15.05.2025).

44. Constitutional Law of Ukraine. Academic Course: Textbook: In 2 vols. / Edited by Y.S. Shemshuchenko. – Kyiv: Yurydychna Dumka. 2008. – 800 p. (in Ukrainian).

45. Adelseitova A.B. (2010). Session as the main organizational and legal form of the activities of the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea / A.B. Adelseitova // *State and Law*. – 2010. – Issue 50. – P. 191-196. – Bibliography: 3 titles – Ukrainian. (in Ukrainian)

46. Shvachka G.O. Legal Nature of Regulatory Acts of the Autonomous Republic of Crimea / Anna Oleksandrivna Shvachka / Yaroslav the Wise National Law Academy of Ukraine: Dissertation ... Candidate of Law. – Kh., 2004. – 191 p. (in Ukrainian)

47. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 16, 2024 No. 560 “On Approval of the Procedure for Conscription of Citizens for Military Service During Mobilization, for a Special Period” (as amended and supplemented). // *Official Gazette of Ukraine dated June 3, 2024 – 2024, No. 49, p. 40, Article 2979, Act Code 124920/2024*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2024-pp#Text> (date of access: 15.05.2025).

48. Law of Ukraine dated March 17, 1995 No. 95/95-VR “On the Autonomous Republic of Crimea” // *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 1995, No. 11, Art. 69. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95/95-bp#Text>. (date of access: 15.05.2025).

49. Law of Ukraine dated October 14, 2014 No. 1700-VII “On Prevention of Corruption” // *Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR)*, 2014, No. 49, p. 2056. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18 (date of access: 15.05.2025).

50. Resolution of the Supreme Court by the panel of judges of the Third Judicial Chamber of the Criminal Court of Cassation dated December 20, 2023. Case No. 759/22254/19. URL: https://protocol.ua/ru/postanova_kks_vp_vid_20_12_2023_roku_u_spravi_759_22254_19/ (date of access: 15.05.2025).

51. Constitutional law: assistant / edited by M.I. Kozubri. / Yu.G. Barabash, O.M. Borislavskaya, V.M. Wenger, M.I. Kozubra, A.A. Meleshevich. – K.: Vaite, 2021. – 528 p. (in Ukrainian).

52. Law of Ukraine dated 10 February 2010. No. 1861-VI “On the Regulations of the Supreme Council of Ukraine” (as amended and additionally). // *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 2010, No. 14-15, No. 16-17, Art. 133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1861-17#Text> (date of access: 15.05.2025).

53. Kyslun V.V. Problems of the legal status of deputies of the Odessa City Council and possible ways to solve them. // *Scientific Collection «InterConf+»*, 50(221): with the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference «Scientific Goals and Purposes in XXI Century» (October 19-20, 2024; Seattle, USA) / comp. by LLC SPC «InterConf». Seattle: ProQuest LLC, 2024. – 458 p. ISSN: 2709-4685. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.10.2024>. P. 147-169.